

## NYUGDÍJRENDSZEREK ÉS NYUGDÍJ-ELŐTAKARÉKOSSÁGI FORMÁK A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN

Vaskövi Ágnes (egyetemi tanársegéd, Budapesti Corvinus Egyetem), agnes.vaskovi@uni-corvinus.hu, Ráduly Dóra (aktuárius tanácsadó, Ernst & Young), dora.raduly@hu.ey.com

### ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány célja bemutatni a visegrádi országok nyugdíjrendszereit, felfedni a kötelező állami és a tőkefedezeti nyugdíj-előtakarékosági pillérek hasonlóságait és különbségeit. A V4-ek közös történelmi, földrajzi és gazdasági gyökereikre tekintettel természetesen összehasonlítható csoportnak tekinthetők, ezért esett a választásunk ennek a négy országnak a vizsgálatára. Megállapítottuk, hogy a kötelező állami nyugdíjbiztosítás minden országban viseli a rendszerváltás előtti sajátosságokat, bár azóta több reformintézkedés is történt. Magyarország, Szlovákia és Csehország kötelező, állami, PAYG rendszert tart fenn az időskori nyugdíjasjövödelmek gyűjtésére és kifizetésére, Lengyelországban néhány évvel ezelőtt tértek át az I. pillérrel az eszmei járulékkal meghatározott (NDC) rendszerre. Eltérő gazdasági és politikai indíttatásból mind a négy ország megpróbálkozott a kötelező DC II. pillérrel, de mára ezek marginális szerepűvé váltak, és sehol sem kötelezők. A III. pillér valamennyi visegrádi országban jelen van, Magyarországon és Csehországban megfelelő állami ösztönzők állnak az önkéntes megtakarítások mögött, míg Szlovákiában az önkéntes megtakarítások általános elterjedése még várat magára. Lengyelországban számos megtakarítási forma áll a nyugdíj-előtakarékoskodók rendelkezésére, talán éppen ez teszi nehezkessé a választást. A tanulmányban megvizsgáljuk a nyugdíjrendszerek és az időskori szegénység összefüggéseit, gondolatébresztésként egy következő tanulmányban való részletes kifejtéshez.

### SUMMARY

The aim of this study is to present the pension systems of the Visegrad countries, to reveal the similarities and differences between the mandatory public and funded pension pillars. Given their common historical, geographical and economic roots, the V4 can naturally be considered a comparable group, that is why we have chosen to study these four countries. We found that compulsory public pension provision bears some features from the period before the change of regime in all countries, although several reform measures have been introduced since then. Hungary, Slovakia and the Czech Republic maintain a compulsory, public, PAYG system for collecting and paying out old-age pension income, while Poland switched to a Pillar I defined contribution (NDC) system a few years ago. For different economic and political reasons, all four countries have tried mandatory DC Pillar II, but

these have become marginal by now and are not mandatory anywhere. Pillar III is present in all Visegrad countries, with appropriate state incentives behind voluntary savings in Hungary and the Czech Republic, while Slovakia has yet to see widespread uptake of voluntary savings. In Poland, there are several forms of savings available to pension savers, thus making the choice quite difficult. In this article, we intend to examine the links between pension systems and poverty in old age, as a food for thought for a detailed discussion in a forthcoming study.

**Kulcsszavak:** Visegrádi négyek, nyugdíjrendszerek, előtakarékoság, időskori szegénység  
**Key words:** Visegrad four, pension systems, retirement savings plans, old age poverty

**JEL:** G22, H7, H55, J3

**DOI:** 10.18530/BK.2022.3-4.38  
<http://dx.doi.org/10.18530/BK.2022.3-4.38>

### Bevezetés

A nyugdíj mindig aktuális téma, az idősödő európai népesség és a XXI. században jellemző demográfiai trendek mellett egyre fontosabb szerepet kap. A fennálló nyugdíjrendszereknek új kihívásokkal kell szembenéznük, hosszú távon pedig kérdésessé válik a felosztó-kirovó rendszerek fenntarthatósága. Gogola-Vékás (2020) megállapította például, hogy a DB típusú nyugdíjrendszerek terhei Magyarországon és Csehországban is növekedni fognak a következő években, kizárólag a várható élettartam-növekedésből adódóan. A makroszintű kockázatok mellett az egyén is releváns és egyre égetőbb feladatokkal találja szembe magát. Nemcsak az állami nyugdíjrendszer biztosította járadékok összegének csökkenése várható, de a növekvő élettartam miatt a nyugdíjasként eltöltött idő is kevésbé belátható. A nyugdíj-előtakarékoság, a pénzügyi tervezés és az egyéni felelősség az időskori megélhetésünk biztosításában egyre hangsúlyosabbá válik. Ezt felismerve valamennyi európai országban már évtizedek óta elérhető és fontos szerepet tölt be a nyugdíjrendszerek harmadik, önkéntes pillére, az előtakarékoság ugyanakkor nem mindenhol azonos módon épült be a lakosság megtakarítási szokásaiba. Az Európai Bizottság – felismerve az Unió országainak töredezett és több helyen kezdetleges nyugdíj-előtakarékosági rendszereit – 2010-ben kiadta a Zöld Könyvet, majd 2012-ben a Fehér Könyvet, melyben előírásokat fogalmazott meg a tőkefedezeti és a kiegészítő nyugdíjpillérek átláthatóságának és biztonságának növelése érdekében (Harsányi, 2018). Ezt követően minden országban átalakulások kezdődtek, ez még napjainkban is zajlik, érthetőbbé, tervezhetőbbé téve ezzel az állami pillértől független nyugdíjmegtakarításokat.

Nyugdíjrendszereket összehasonlítani nagy vállalkozásnak tűnhet, hiszen sok tétel különbözik, még ha a nagy rendezőelvek azonosak is. Ezért kerestünk olyan országokat, ahol a társadalmi-gazdasági berendezkedés közös alapokat teremt a nyugdíjrendszereknek, az életszínvonal, a gazdasági fejlettség hasonló. A magyar szakirodalomban Németh et al. (2020) vizsgálta a visegrádi országok nyugdíjrendszereinek kilátásait, ugyanakkor átfogó elemzés még nem készült a V4-ek nyugdíj- és előtakarékosági helyzetéről.

Az 1991. február 15-én létrejött Visegrádi egyezmény tulajdonképpen az 1335-ben a cseh, magyar és lengyel királyok politikai és kereskedelmi területeken való szoros együttműködésről szóló megállapodásának utódja. Eredetileg Visegrádi hármak néven váltak ismertté ezen kelet-közép-európai országok, a Csehszlovák Szövetségi Köztársaság 1993-as kettéválását követően alakult át az elnevezés Visegrádi négyekké. Az együttműködés elsődlegesen a négy állam politikai, gazdasági és diplomáciai érdekvépviseletére hivatott. Az államok közös történelmük és gazdasági berendezkedésük miatt jelentős hasonlóságot mutatnak társadalmi és gazdasági struktúrájukat tekintve, ezért természetesen összehasonlítható csoportnak tekinthetők. Bora (2014) tanulmányában az európai országok nyugdíjrendszerei alapján végzett klasszifikációjában is közös klaszterbe sorolja a V4 országokat, Vaskövi (2020) pedig 35 OECD országot vizsgált a várható élettartam és a nyugdíjazási kor alapján, ahol szintén természetes csoportként jelent meg a négy visegrádi állam.

Írásunkban először a Visegrádi négyek állami nyugdíjpillérét mutatjuk be, igyekszünk rendszerezetten összehasonlítani a négy ország sajátosságait. Az állami nyugdíjpillér „eredményességének” talán legfontosabb mutatója az időskori szegénység, ezért röviden kitérünk a vizsgált országok időskori szegénységének alakulására, majd ismertetjük az állami nyugdíjjáradék kiegészítésének lehetőségeit, azaz az előtakarékosági formákat. Számításainkat MS Office Excel és IBM SPSS Statistics 27 környezetben készítettük.

## Az elmúlt években a 65 év feletti lakosság száma valamennyi vizsgált országban nőtt, ugyanakkor a nyugdíjasok számának növekedése elmarad ettől.

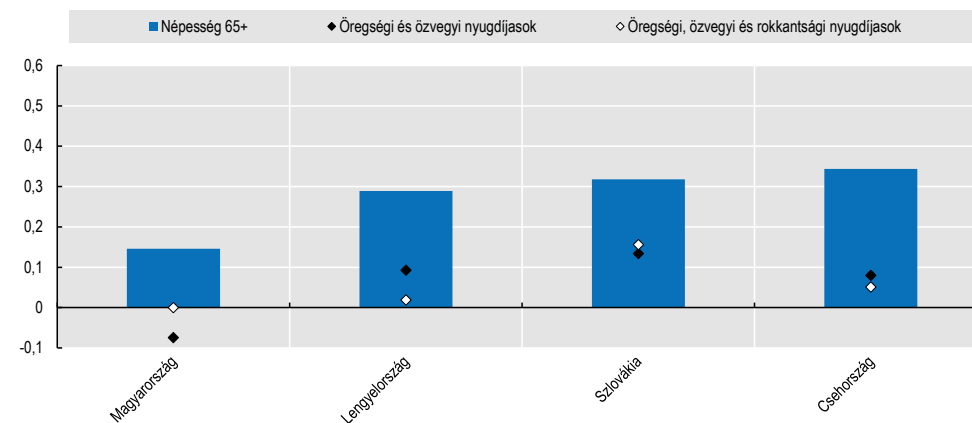
### A Visegrádi négyek állami nyugdíjrendszerei

Az Európai Unió tagországainak nyugdíjrendszerei igen változatosak, a sokszínűség jellemzően abból fakad, hogy az országok irányítási rendszere, a nyugdíjak finanszírozása, illetve formulája, valamint az állami és magánnyugdíjrendszerek aránya is különböző.

Az elmúlt években a 65 év feletti lakosság száma valamennyi vizsgált országban nőtt, ugyanakkor a nyugdíjasok számának növekedése elmarad ettől. Az 1. ábrán megfigyelhető ez a különbség, melynek oka az egyes országok szigorúbb nyugdíjigogult-

ság-számítási rendszerében keresendő. Magyarországon például 2012-ben alapjaiban átalakult a rokkantsági ellátás, átterült a nyugdíjrendszerből az egészségbiztosítási rendszerbe, így már nem számít nyugdíjasnak a rokkantsági ellátásban részesülő.

1. ábra: A nyugdíjasok száma kisebb mértékben nőtt, mint a 65 év felettek száma (2008 és 2018 között)



Forrás: OECD 2021a 1.8. ábrája (32. oldal) alapján saját szerkesztés

Az EU-ban a nyugdíjrendszerek I. pillére túlnyomórészt PAYG és DB rendszer, míg a II. pillér rendszereit illetően a DB és DC járulékfizetési rendszerek eltérő mértékben vannak jelen a tagországokban. A visegrádi országok esetében az I. pillér mindenhol kötelező, állam által fenntartott, és a 2014-es lengyel nyugdíjreformig egységesen PAYG DB rendszer volt. Ma kivételt képez Lengyelország, ahol az első pillér NDC (notional defined contribution, azaz eszmei járulékkal meghatározott) alapon szervezett. Az 1. táblázatban összefoglaltuk a négy ország állami nyugdíjrendszereinek sajátosságait.

1. táblázat: A Visegrádi négyek állami nyugdíjrendszerei

|                          | magyar  | szlovák   | cseh   | lengyel   |
|--------------------------|---|---|--|---|
| Nyugdíjpillérek          | I: DB, kötelező, állami<br>II: DC (2011-től teljesen önkéntes)<br>III: DC (önkéntes)                      | I: DB, kötelező, állami (pontrendszer)<br>II: DC (nem kötelező)<br>III: DC (önkéntes)   | I: DB, kötelező, állami<br>III: DC (önkéntes)  | I: NDC<br>II: DC, 2014-től teljesen önkéntes<br>III: DC (önkéntes)  |
| Járulékok                | munkavállaló: 10%<br>munkáltató: 13%<br>SZOCHÓ<br>az egész az I. pillérbe kerül<br><br>nincs járuléklafon | munkavállaló: 4%<br>munkáltató: 14%<br>a II. pillérbe 5,5% ke-<br>rül (2024-re a II. pil-<br>lérbe 6% fog kerülni,<br>évente 0,25%pont-<br>tal növelve), ha a<br>munkavállaló tag a<br>nyugdíjpénztárban<br><br>van járuléklafon: az<br>átlagbér 7-szerese                                      | munkavállaló: 6,5%<br>munkáltató: 21,5%<br>25% az I. pillérbe<br>kerül, 3% mehet a III.<br>pillérbe, de ezt a bér-<br>ből további 2%-kal ki<br>kell egészíteni<br><br>van járuléklafon: az<br>átlagbér 4-szerese | munkavállaló: 9,76%<br>munkáltató: 9,76%<br>az egész az I. pillérbe<br>kerül, de ha 2014<br>után is megtartotta<br>a II. pillért, akkor<br>16,6% megy az I.<br>pillérbe, 2,92% pedig<br>a II. pillérbe<br><br>van járuléklafon:<br>az előző évi átlagbér<br>2,5-szerese |
| Nyugdíjkorhatár és utána | egységesen 65 év<br>(kivétel Nők40)   | plafon 64 év volt<br>eddig, most zajlik<br>a reform: eltörlik a<br>plafont és az 1967<br>után születettek<br>már 64 év lesz<br>gyermeket nevelő<br>nők 6 hónap/gyer-<br>mek kedvezményét<br>(max 3 gyerekre) is<br>megszüntetik<br>mozgó korhatár:<br>2023-tól várható élet-<br>tartamhoz kötve | 63 év 8 hónap,<br>kohorszonként<br>évente növekszik<br>férfiaknál 2, nőknél<br>6 hónappal 65-ig  | férfiak: 65 év, nők:<br>60 év<br>nincs semmilyen<br>kedvezmény  |

|                          | magyar  | szlovák   | cseh   | lengyel  |
|--------------------------|---|---|--|--|
| Jogosultsági idő         | szolgálati idő<br>minimum: 15 év<br>(rész-nyugdíjra<br>jogosult, minimum<br>nyugdíjra nem)  | szolgálati idő mini-<br>mum: 15 év<br>40 év jogosultsági idő<br>után kedvezményes<br>nyugdíjazás kérhető,<br>DE ekkor havi<br>0,3%ponttal csökken<br>a nyugdíj      | szolgálati idő mini-<br>mum: 35 év (vagy 30<br>év járulékfizetési idő)<br>a nyugdíjkorhatár<br>felett 5 évvel 20 év<br>szolgálati (vagy 15<br>év járulékfizetési)<br>idő után  | korcsoportfüggő,<br>de általában az 55<br>évnél idősebb nők<br>30 év biztosítási<br>idővel, és a 60 év<br>feletti férfiak 35 év<br>biztosítási idővel<br>jogosultak  |
| Nyugdíj-<br>számítás     | jövedelemfüggő<br>nettó átlagjöve-<br>delem 1988-tól *<br>szolgálati idő szorzó<br>(az átlagjövedelmet<br>valorizálják)<br>2021-től újra 13.havi<br>nyugdíj | jövedelemfüggő,<br>pontrendszer<br>bérpont (saját éves<br>átlagbér / országos<br>átlag) * 13,6361 €<br>(aktuális nyugdíj<br>bérpontként) *<br>szolgálati évek száma | jövedelemfüggő az<br>alap átalány össze-<br>gen felül<br>alapnyugdíj: havi<br>átlagjövedelem<br>10%-a (2022-ben<br>kb. 130 €)<br>minden szolgálati<br>év átlagjövedel-<br>mének 1,5%-a<br>(valorizálva)<br>progresszív ki-<br>egyensúlyozás: 44%<br>és 400% átlagjöve-<br>delem között | jövedelem- és<br>várható élettartam-<br>függő<br>a virtuális nyugdíj-<br>számla összegét egy<br>várható élettartam<br>alapján számolt<br>g-értékkel osztják,<br>ez lesz a nyugdíj<br>összege<br>2019-től 13.havi<br>nyugdíj a minimál-<br>nyugdíjnak meg-<br>felelő összegben<br>alanyi jogon,<br>2021-től 14. havi,<br>mely szintén a<br>minimálnyugdíj,<br>de degresszív |
| Indexálás                | Indexálás inflációval   | infláció és átlagbérnö-<br>vekedés kombinációja   | infláció és „nyugdíjas<br>infláció” közül a na-<br>gyobbal + reálbérnö-<br>vekedés felével   | inflációval  |
| Későbbi nyugdí-<br>jazás | lehetséges: 0,5%-kal<br>növeli a nyugdíj mér-<br>tékét havonta  | lehetséges: 0,5%-kal nő-<br>veli a nyugdíj mértékét<br>havonta  | lehetséges: 1,5%-kal<br>növeli a nyugdíj mér-<br>tékét 90 naponta  | lehetséges, az NDC<br>számláján jóváíródik<br>a többletkereset   |

|                       | magyar  | szlovák  | cseh  | lengyel  |
|-----------------------|---|--|---|--|
| Munka nyugdíj mellett | nem korlátozott, kivéve: a közszférában, ott vagy-vagy korhatár előtti nyugdíjazás esetén max a havi minimálbér 1,5-szerese kereshető         | nem korlátozott, ez is növeli a nyugdíjszámítás éveit, de csak 50%-ban számít korhatár előtti nyugdíjazás esetén évi max. 2400 € megbízási díjért lehet dolgozni   | nem korlátozott, a nyugdíjrátá 0,4%-kal nő minden ledolgozott 360 nap után (teljes nyugdíj mellett), és 1,5%-kal nő minden ledolgozott 180 nap után (félnyugdíj mellett)                              | nem korlátozott, de ha az így szerzett jövedelem az átlagbér 70-130%-a, akkor 24%-kal csökken a nyugdíj, 130% feletti bérnél pedig felfüggesztik a nyugdíjat |
| Minimum és plafon     | 28.500 Ft öregségi minimum nyugdíj (2008 óta változatlan összeg)<br>20 év szolgálati idő után jogosult rá az egyén<br><br>nincs nyugdíjplafon | minimum nyugdíj: az elmúlt 2 év átlagbérenek 33%-a (+Material Need Assistance)<br>jogosultság: 30 év szolgálati idő és az éves átlagbér 24%-át meghaladó kereset<br>30 év feletti szolgálati idő növeli az alap 33%-ot: 31-39 év között 2%ponttal, ezen felüli évekre 3%ponttal<br><br>nincs nyugdíjplafon | minimum nyugdíj: alap átalány (3.490 CZK = 142 €) + egy minimum szint (770 CZK = 31 €)<br>mindenkinek feltétel nélkül jár<br><br>nincs nyugdíjplafon  | minimum nyugdíj: 1200 PLN (255 €)<br>férfiak 25 év, nők 20 év szolgálati idő után jogosultak<br><br>nincs nyugdíjplafon                                      |
| Adó-vonatkozások      | a nyugdíjjövedelem adó- és járulékmentes<br><br>a nyugdíj melletti kereset szja-köteles, de járulékmentes                                     | a nyugdíjjövedelem adó- és járulékmentes<br><br>a nyugdíj melletti kereset szja- és egyben járulékköteles  | 439.200 CZK/év (kb. 17.929 €/év) alatt a nyugdíjjövedelem adómentes, felette 15%-os szja terheli<br>a nyugdíjjövedelem járulékmentes<br><br>a nyugdíj melletti kereset szja- és egyben járulékköteles | a nyugdíjjövedelem szja-köteles<br>csak 9% egészségbiztosítási járulékot kell fizetni utána<br><br>a nyugdíj melletti kereset szja- és egyben járulékköteles |

Forrás: OECD 2021b, 2021c, 2021d, 2021e alapján saját szerkesztés, az átváltáshoz 2022.09.20-i árfolyamadatokot használtunk fel (Yahoo Finance, 2022)

### 1. Magyar nyugdíjrendszer

A magyar állami nyugdíjrendszer kötelező, uniform, PAYG DB rendszer, ahol a nyugdíjjáradék mértékét az aktív időszak keresete határozza meg, nyugdíjminimum alkalmazásával.

A magyar nyugdíjrendszer első pillérét az állami nyugdíj, a másodikat a 2011 óta marginális szerepet betöltő magánnyugdíjpénztár, a harmadik pillért pedig az önkéntes előtakarékosági formák (önkéntes nyugdíjpénztár, egyéb – adókedvezménnyel társított – nyugdíj-megtakarítási formák) alkotják.

Magyarországon a kötelező társadalombiztosítási ellátások közé tartozik a nyugdíjkorhatár betöltése után, valamint a 40 év jogosultsági idővel rendelkező nők számára biztosított öregségi nyugdíj, valamint a hozzátartozói nyugellátás. Aki betöltötte a törvényben meghatározott korhatárt, abban az esetben jogosult öregségi nyugdíjra, amennyiben az előírtaknak megfelelő számú éven keresztül fizette a nyugdíjbiztosítási járulékot. Ha az elérést követően továbbra is keresőképes tevékenységet folytat az egyén amellet, hogy nyugdíjat igényel, akkor a munkaviszony megszűnése többé nem jogosultsági feltétel az öregségi nyugdíj igénybeviteléhez.

A nyugdíjkorhatár 2010 óta fokozatosan emelkedik minden születési év után újabb fél évvel, így 2022-re 65 év a korhatár az 1957-ben vagy az azt követően születettek számára, míg az 1956-ban született személyek 64 év és 183 nap életkor után mehetnek nyugdíjba, az 1955-ben születettek a 64. életévük betöltése után, és így tovább.

Magyarországon lehetőség van a nők számára 40 év jogosultsági idő után, életkoruktól függetlenül nyugdíjba vonulni, ma már ez az egyetlen kedvezményes nyugdíjazási lehetőség. Ebben az értelmezésben jogosultsági időnek számít a keresőtevékenységgel járó biztosítási jogviszony, vagy például a gyermekneveléssel, gyermekgondozással, ápolással eltöltött szolgálati idő is. A jogosultsági időn belül legalább 32 év keresőtevékenység szükséges a további gyermekneveléssel kapcsolatos ellátások mellett. A 40 év jogosultsági időt egy évvel csökkentik minden felnevelt gyermek után az öt vagy annál több gyermeket saját háztartásában nevelő nők esetében, azonban ekkor a jogosultsági idő összesen maximum hét évvel redukálható. Emellett, ha az édesanya számára ápolási díj kerül megállapításra, akkor a 8 év helyett 10 év számítható gyermekneveléssel töltött időnek, tehát 30 év keresőtevékenységre módosul a feltétel. (Európai Bizottság, 2021a)

Összességében a magyar nyugdíjrendszerre jellemző, hogy valaki minél hosszabb szolgálati idővel rendelkezik, annál magasabb összegű nyugdíjellátásra lesz jogosult. Eltérő a helyzet, mikor a nyugdíj alapjául szolgáló havi átlagkereset annyira alacsony összegű, hogy a végső nyugdíjat a kormányrendelet szerinti minimum nyugdíj szintjével egyenlő nagyságban kell meghatározni (feltéve, hogy a havi átlagkereset eléri ezt az összeget). Ebben az esetben a szolgálati idő nagysága nem növeli a kifizetésre kerülő nyugdíj összegét. A nyugdíj meghatározásakor a szolgálati időt naptári naponként kell figyelembe venni, és ugyanazt az időtartamot csak egyszer lehet beszámítani, vagyis, ha valaki egyazon időben több biztosítási jogviszonyban is áll, azzal többszörösen nem növelheti szolgálati idejét. Emellett, ha a nyugdíj alapját képező havi átlagkereset nem éri el ezt a minimumszintet, akkor az öregségi nyugdíj a havi átlagkeresettel azonos összegben kerül megállapításra. Nyugdíjminimum egyedül az ún. résznyugdíjra való jogosultság esetében nem kerül meghatározásra.



A magyar nyugdíjrendszer öregségi nyugdíjminimuma 28.500 Ft (mintegy 72 EUR), melynek feltétele a legkevesebb 20 év szolgálati idő. A polgároknak lehetőségük van a nyugdíj halasztására, amennyiben 20 év szolgálati idővel rendelkeznek, és ezzel egy időben elérték a megfelelő korhatárt. Ilyenkor – a nyugdíj megállapítása nélkül – az illető nyugdíjnövelésben részesül, vagyis minden ledolgozott 30 nap után az öregségi nyugdíj 0,5%-ával emelkedik a számára kifizetendő juttatás összege. Ekkor természetesen az öregségi nyugdíj túlmutat a számításának alapját képező havi átlagkereseten. (Európai Bizottság, 2021a)

Magyarországon 2020 tavaszán került bejelentésre, hogy 2021. februártól négy év alatt fokozatosan visszavezetik a tizenharmadik havi nyugdíj folyósítását. A 13. havi kifizetés összege évente a januári nyugellátás összegének 25%-a, 1 évvel később az 50%-a, majd a 75%-a, végül 2024-től a jogosultak már a teljes 13. havi nyugdíj összegét kapják majd meg. A tervezett négyéves visszavezetéssel szemben mindez végül 2022 februárjában folyósításra került, azaz a jogosultak a februári kifizetéssel együtt megkapták 13. havi nyugdíjként a havi ellátás összegének 100%-át, amely már tartalmazta a 2022-től esedékes 5%-os nyugdíjemelést is.

## 2. Szlovák nyugdíjrendszer

A szlovák állami nyugdíjrendszer pontrendszer alapú, ahol az aktív időszak keresete és a mindenkori átlagkereset aránya határozza meg az elérhető nyugdíj mértékét, minimum nyugdíjra jogosultsággal. A kötelező szociális biztosítási ellátások közé tartozik a nyugdíjkorhatár betöltése után biztosított öregségi nyugdíj, rokkantsági nyugdíj, valamint a hozzátartozói nyugellátás.

A szlovák nyugdíjrendszer három pillérből áll. Öregségi nyugdíj bevétele származhat az egyénnek a kötelező nyugdíjbiztosításból (PAYG), a magánnyugdíj-megtakarításból vagy az önkéntes nyugdíjpénztári megtakarítás rendszeréből. Az öregségi nyugdíjat a törvényben előírt nyugdíjkorhatár elérése után folyósítja az állam az időskori jövedelem biztosítása érdekében.

2017-től a hivatalos nyugdíjkorhatárt folyamatosan növelik a referencia időszakban várható átlagos élettartamnak megfelelően mindkét nem számára, amíg el nem éri a 64 éves kort. (Gyermekek nevelő nők esetén ez a szám alacsonyabb.) 2020. január 1-jétől minden biztosított számára a nyugdíjkorhatárt a születési dátumtól, a nemtől és a nevelt gyermekek számától függően kell meghatározni. Ez a korhatár 53-64 éves kor közé eshet, azaz az 1951 előtt született nők 53 éves kortól, míg például az 1966-ban született férfiak és gyermektelen nők 64 éves kortól részesülhetnek nyugdíjellátásban. Ugyanezen évben születetteknél egy gyermek nevelése esetén 63 év 6 hónap, 2 gyermek esetén 63 év 3 hónap a korhatár, és ugyanazon gyermek felnevelésekor a házaspár bármely, de csakis egy tagjánál beszámítható, azonban a nő elsőbbséget élvez a beszámításnál. (European Commission, 2021)

Szlovákiában öregségi nyugdíjra jogosult az a személy, aki legalább 15 éve biztosított és elérte a rá vonatkozó nyugdíjkorhatárt. Emellett a nyugdíjas korlátozás nélkül dolgozhat tovább, viszont ez nem terjed ki azokra a személyekre, akik korhatár előtti öregségi

nyugdíjat kapnak, ugyanis számukra a munka megkezdése kizárja a nyugdíj kifizetését. A korhatár elérése előtti nyugdíjazás csupán szigorú feltételek mellett teljesülhet. Legalább 15 év járulékfizetéssel eltöltött szolgálati idő után igényelhető, az egyénre érvényes korhatárnál leghamarabb 2 évvel korábban. (Magyar Államkincstár, 2019a)

A nyugdíjellátás összegének meghatározásakor a teljes biztosítási életpálya járulékköteles jövedelmének az összege és a ledolgozott évek száma a leginkább mérvadó. Szlovákiában a keresetekhez kapcsolódó pontrendszeren keresztül arányosítják az egyének nyugdíj-kifizetéseit. (OECD, 2021c) Abban az esetben, ha a személyes bérpont 1, úgy a jövedelem a gazdaság átlagos bérével egyenlő. Ugyanígy, ha valaki az éves átlagbér kétszeresét vagy felét keresi, személyes bérpontja 2 vagy 0,5 lesz. A személyes bérpont maximuma 3. Mikor nyugdíjfolyósításra kerül a sor, az egyénre szabott, minden biztosítási évre meghatározott pontszámokat átlagolják. Az átlagolt bérpontot a szolidaritás keretében kiigazítják oly módon, hogy akik az átlag alatt keresnek, azoknál növelik, míg akik 1,25-nél nagyobb bérponttal rendelkeznek, azon személyek esetében lefelé korrigálják az elért pontszámot. A bérpont mellett az aktuális nyugdíj és a hozzájárulási évek száma befolyásolja a kifizetés összegét, így aki az öregségi nyugdíjra való jogosultság elérése után továbbra is munkavállaló marad, és nem kezdi el nyugdíjas éveit, a további (hosszabb) nyugdíjbiztosítási időszakokkal képes későbbi juttatását növelni. (Nyugdijban.sk, 2020.01.08.)

Szlovákiában van járuléklafon, amely 2017-ben ötszörösről az átlagkereset hétszeresére nőtt. (OECD, 2021c) Emellett 2015. júliusban bevezették a minimálnyugdíjat, melynek értelmében a rászoruló idős személyeknek az állam biztosítja a minimális jövedelmet az alap megélhetés fenntartása érdekében. Ehhez azonban szükségszerű, hogy a támogatott rendelkezzen minimum 30 év társadalombiztosítási időszakkal, és az 1993 utáni évek esetében keresete legalább az éves átlagbér 24%-a legyen. Ha ez a két feltétel teljesül, az egyén nyugdíjkifizetése nem lehet alacsonyabb, mint a létminimum 136%-a (278,9 euró). A minimálnyugdíj nagysága annál nagyobb, minél több ledolgozott évvel rendelkezik valaki, azaz 39 biztosítási évig évente 2 százalékponttal, e felett pedig évente 3 százalékponttal emelkedik az arány.

Szlovákiában minden nyugdíjas jogosult egy úgynevezett „*Assistance in Material Need*” (rezsitámogatás) kiegészítésre, amennyiben a nyugdíja nem elegendő a megélhetési költségeire.

A szlovák parlament 2020 októberében fogadta el azt a módosítási javaslatot, miszerint a korábbi átlagnyugdíjjal megegyező összegű 13. havi nyugdíj helyett, egyfajta 13. havi szociális juttatás kerül kifizetésre évente egyszer, decemberben („karácsonyi nyugdíj-kiegészítés”). Ezen összeg 50-300 euró nagyságú lehet úgy, hogy minél magasabb valakinek a havi nyugdíjjáradéka, annál kisebb összeget kap meg a kiegészítő juttatásból. (Ujszo.com, 2020.10.21.)

2022. áprilisban nyugdíjreformot jelentett be a szlovák kormány két fő intézkedéssel, szülői bónuszt vezetnek be a gyermekvállalási kedv élénkítése érdekében, illetve eltörlik a 64 éves nyugdíjkorhatár plafont. Az intézkedéscsomag bevezetése 2023. január elején várható. A módosítás részben megoldást jelenthet a nyugdíjkorhatár maximum és a várható élettartam növekedése miatt nyíló olló okozta implicit államadósság növekedésre, ugyanakkor a szülői

bónusz jelentősen visszaveti a korhatáremelés kedvező hatását. A szülői bónusz értelmében minden Szlovákiában munkát vállaló fiatal éves bruttó jövedelmének 3%-át utalhatja át szüleinek (1,5%-ot az anyjának, 1,5%-ot az apjának) nyugdíj-kiegészítés céljából, de maximum a mindenkori átlagbér 1,2-szeresének megfelelő lehet ez az összeg. A korhatármódosítás értelmében pedig az 1967 után születettek legkorábban 64 éves korukban mehetnek nyugdíjba, de ez a korhatár mozgó lesz az átlagéletkor-növekedés függvényében. Beépül a rendszerbe a 40 év munkaviszony utáni kedvezményes nyugdíjazás lehetősége, de ebben az esetben minden korhatár előtti hónap 0,3%-kal csökkenti az elérhető járadék összegét.

### 3. Cseh nyugdíjrendszer

Csehország volt az egyedüli a V4-ek közül, aki a rendszerváltást követően nem volt „kénytelen” a kötelező kiegészítő tőkefedezeti rendszert bevezetni, tekintettel arra, hogy alacsony eladósodottsága miatt nem szorult külső finanszírozásra, és nem követte a Világbank struktúraváltó ajánlásait. Ezért ma a cseh nyugdíjrendszer két pillérből áll, fő pillére a kötelező állami PAYG rendszer, emellett pedig a kiegészítő pillér egy önkéntes, tőkefedezeti rendszer. 2013. januárban bevezetésre került a DC alapú II. pillér önkéntesen nyitható egyéni nyugdíjszámlával, melynek fenntartása a nyugdíjkorhatár eléréséig kötelező volt. A pillér mindössze 3 évig képezte a cseh nyugdíjrendszer részét, ugyanis az alacsony penetráció miatt 2016. januárban megszüntették. (OECD, 2013 és 2015) Az állami nyugdíjrendszer három ellátási területet fed le, ezek az öregségi nyugdíj, rokkantsági nyugdíj és a hozzátartozói nyugellátás.

Csakúgy, mint hazánkban, az öregségi nyugdíjra való jogosultság feltétele a jogszabályban meghatározott biztosítási idő és a törvényes nyugdíjkorhatár betöltése. A biztosítási időszak alatt értendő a járulékalapú és nem járulékalapú időszak egyaránt. Így a nem járulékfizetéssel töltött időszak alatt figyelembe vehető a 2010 előtt nappali tagozaton végzett középiskolai vagy egyetemi (maximum 6 év 18 éves kor után) tanulmányok, a munkanélküli ellátás időszaka, a csökkent munkaképességű személy foglalkoztatási átképzése, a katonai vagy polgári szolgálat időszaka, a gyermeknevelési idő négyéves korig, a rokkant személy ápolása, a harmadik fokozatú rokkantsági nyugdíj időszaka a nyugdíjkorhatár betöltéséig és az egészségbiztosítási ellátások igénybevételének időtartama. A törvényes nyugdíjkorhatár elérésén túl a jogosultsághoz szükséges legalább 35 év szolgálati idő vagy 30 év járulékfizetési időszak. Legkevesebb 20 év, amennyiben az igénylő életkora meghaladja a férfiakra érvényes nyugdíjkorhatárt legalább 5 évvel. (Magyar Államkincstár, 2021b)

2020-ban a törvényes nyugdíjkorhatár a férfiak esetében 63,5 év, nők esetében a gyermekek számától függően alakul a szám. A gyermektelen nők esetében 63 év és 2 hónap, 1 gyermek esetén 62 év és 2 hónap, 2 gyermek esetén 61 év és 2 hónap, és így tovább. Az öregségi nyugdíjkorhatár férfiak esetében minden évben 2 hónappal nő, nők esetében pedig minden évben 6 hónappal emelkedik, míg el nem éri a férfiakra érvényes korhatárt. Ezt követően pedig várhatóan együtt, azonos ütemben emelkednek 65 évig.

Az öregségi nyugdíj két elemből, egy jövedelemhez kapcsolódó és egy alap általánösszegeből

áll. Az alapösszeg (a havi átlagjövedelem 10%-a) – mely minden nyugdíjas esetén ugyanaz, függetlenül a biztosítási időtől vagy a keresettől – esetében a minimum értéke 2022-ben havi 3900 cseh korona (kb. 159 euró). A jövedelemhez kapcsolódó elem a biztosítási időtől és a keresettől függ, vagyis a referenciabér 1,5%-át jelenti a szolgálati időszak minden teljes évére, melynek minimum összege 770 cseh korona (kb. 31 euró). (Fall és Cahu, 2021) A tényleges keresetek progresszív kiegyensúlyozással kerülnek figyelembevételre, tehát akinek a bére a hivatalos átlagkereset 44%-a alatt van, annak kiegészítik 100%-ra a nyugdíjalapját, aki viszont az átlagbér 400%-a felett keres, annak a tényleges keresetének 26%-át tekintik nyugdíjalapnak. A 44% és 400% között átlagjövedelem között arányosítással történik a nyugdíjjövedelem-alap kiszámítása.

A nyugdíj melletti munkavégzés megengedett, azonban korhatár előtti ellátás esetén a munkavégzés által szerzett jövedelem havi 118 euró lehet maximum. Kizárólag azok a nyugdíjak adókötelesek, amelyek éves összege meghaladja a minimálbér 36-szorosát. (Magyar Államkincstár, 2021b)

A nyugdíjjárulék mértéke a bérek 28%-a, elosztva a munkáltatók (21,5%) és a munkavállalók között (6,5%). Pontosabban a járulékkulcsot a munkáltató által a munkavállalónak fizetett összes juttatásra alkalmazzák, amelyek szintén személyijövedelemadó-kötelesek. A munkavállalók jövedelmük után járulékokat fizetnek az átlagbér négyeszereséig. E küszöb feletti keresetekre 2013 óta magasabb jövedelemadó-kulcs vonatkozik, így tehát az adókulcs és a járulékkulcs összege állandó marad a járulékküszöb felett. (Fall és Cahu, 2021)

### 4. Lengyel nyugdíjrendszer

Lengyelországban 2014-ben vezették be az eszmei járulékkal meghatározott (notional defined contribution, NDC) rendszert az állami nyugdíjrendszerben. 1999 óta elérhető a tőkésített II. pillér, 2014 előtt a 30 év alattiak (1969-ben vagy később születettek) számára kötelező belépéssel, a 30-50 év közöttiek (1949 és 1968 között születettek) választhatóan (aki belépett, annak már nem lehetett kilépnie). 2014-ben ezt a pillért teljesen önkéntessé tették, és Magyarországhoz hasonlóan a felhalmozódott befizetések egy jelentős részét átirányították az NDC számlákra. Ugyanakkor az mindenképpen különbségként említendő a hazai gyakorlathoz képest, hogy azok a befizetők, akik maradtak a lengyel magánnyugdíjpénztári rendszerben, továbbra is fizetnek járulékot megosztva az NDC és a II. pillér számlái között.

A nyugdíjkorhatár férfiaknál 65, nőknél 60 év. Korábbi évek gyakorlata szerint a nyugdíjkorhatár fokozatosan nőtt, és mindkét nem esetében elérte a 67. évet. A parlament 2016 novemberében úgy döntött, hogy visszavonja a nyugdíjkorhatár korábbi emelését, így a férfiak esetében 65 év, a nők esetében 60 év maradt a hivatalos korhatár, melyre kedvezmény nem érvényesíthető.

Az öregségi nyugdíjak megszerzésének feltételei és az összeg meghatározása attól függ, hogy az adott személy melyik korcsoportba tartozik. Korhatár előtti nyugdíjellátásra az

1949. január 1. előtt született személyeket illetően az 55 évnél idősebb nők 30 év biztosítási idővel, és a 60 év feletti férfiak 35 év biztosítási idővel jogosultak. A teljesen munkaképtelen egyének 5 évvel korábban igényelhetik, amennyiben teljesítik a jogszabályban rögzített biztosítási időt. Ezen korhatár előtti nyugdíjakat az általános nyugdíjszámítási módszerrel megegyezően végzik, és a juttatás összege is a biztosítási időszakban töltött évek számától függ. Az 1949.01.01. után születettek részére ún. híd jellegű nyugdíj folyósítható, melynek lényege, hogy a korai nyugdíjkorhatártól a törvény által meghatározott korhatárig fizetik. (Magyar Államkincstár, 2019c)

Az új lengyel NDC struktúra elvi számlák rendszerén alapszik. Lengyelországban valaki minél később megy nyugdíjba, annál nagyobb lesz a számára folyósított ellátás értéke. A kifizetések kiszámítása a nyugdíjazás várható átlagos élettartam figyelembevételével történik, ezért a korengedményes nyugdíjazás ösztönzői csökkennek, és biztosításmatematikai szempontból semleges alapot biztosítanak az öregségi nyugdíj kiszámításához. (Pension Funds Online, 2021) Az öregségi nyugdíj összege a nyugdíjbiztosításra fizetett és indexált járulékok összegétől, az indexált kezdőtőke összegétől és az alszámlán felhalmozott alapok összegétől, valamint az átlagos várható élettartamtól függ. Nyugdíjba vonuláskor a kalkuláció során a felhalmozott névleges tőkét elosztják a „g-értékkel”, hogy megkapják a nyugdíjellátás összegét. (A g-érték az átlagos várható élettartam nyugdíjaskorban. A kiszámítása a lengyel Központi Statisztikai Hivatal által közzétett halandósági táblák alapján történik.)

Azoknál a tagoknál, akiknek teljes nyugdíja (az első és a második pillérből) alacsonyabb a minimálnyugdíjnál – de megvan a minimális hozzájárulási időszak –, az állam fizeti a garantált nyugdíjminimumot. A minimum jogosultsági időszak hossza a férfiaknak 25 év, a nőknek 20 év biztosítási idő. (Az 1949. január 1-je előtt született személyek esetén a férfiak 20 év, a nők 15 év szolgálati idő megszerzése). Az 1949. január 1-je után születettek minimum szolgálati idő feltétele nélkül mehetnek nyugdíjba, azonban ekkor nincs garantált nyugdíj minimum. (OECD, 2021e)

Lengyelországban beszélhetünk 13. és 14. havi nyugdíjról is. A 2019-ben bevezetésre kerülő 13. havi nyugdíj összege a minimálnyugdíjjal egyenlő, és alanyi jogon jár minden nyugdíjasnak. A 2021. januárban a lengyel parlament által megszavazott 14. havi nyugdíj szintén a minimálnyugdíj összegével egyenlő, azonban ez egyfajta támogatás azoknak a nyugdíjasoknak, akiknek havi járadéka alacsonyabb, mint bruttó 2900 PLN (mintegy 617 euró). (Ez a nyugdíjasok nagy részét, 7,9 millió embert érint.) Ha a járadék meghaladja ezt az értéket, akkor a tényleges járadék és a küszöb különbségével csökkentett összeg lesz a 14. havi nyugdíj, mely nagyon magas járadék esetén nullára is csökkenhet. (portfolio.hu, 2021.01.21.)

### Időskori szegénység a V4-eknél

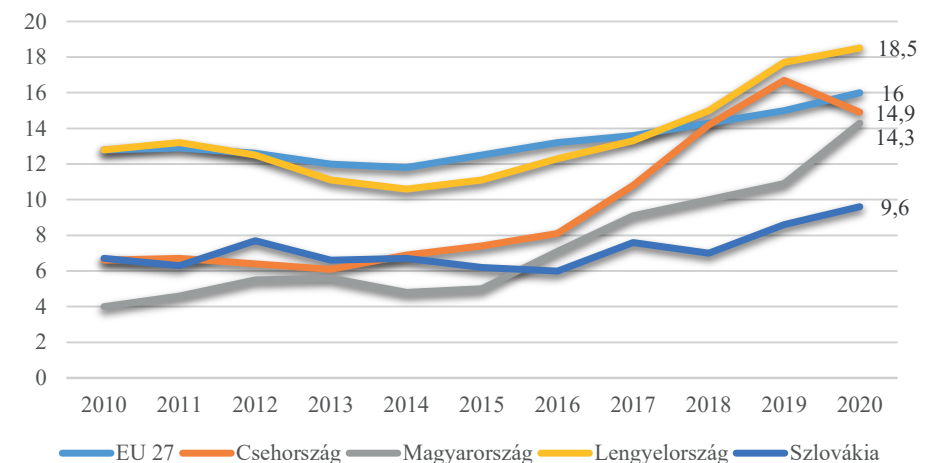
Az időskori pénzügyi bizonytalanság szegénységhez és a társadalmi kirekesztés más formáihoz vezethet. A társadalombiztosítási nyugdíjak elégtelensége az egyik fő oka annak, hogy az idősek életszínvonala a tisztességesnek tekinthető szint alá csökkenhet. Az anyagi források hiánya az idősebb korban jellemző egyéb tényezőkkel – például betegséggel, fogyatékkal vagy gyengeséggel – együtt csökkentheti az idősek életminőségét.

Szegénységi kockázatnak van kitéve az a személy, akinek a jövedelme (a szociális transzferek ellenére) nem éri el a teljes népesség mediánjövedelmének 60%-át. Az

### A társadalombiztosítási nyugdíjak elégtelensége az egyik fő oka annak, hogy az idősek életszínvonala a tisztességesnek tekinthető szint alá csökkenhet.

Eurostat *At-risk-of-poverty rate for pensioners* - EU-SILC felmérése szerint 2020-ban a visegrádi országok közül Lengyelországban a legmagasabb (18,5%), míg Szlovákiában a legalacsonyabb (9,6%) ez az arány. A nyugdíjasok között Magyarországon és Csehországban az emberek – az EU átlag alatti – kevesebb, mint 15%-a van kitéve szegénységi kockázatnak. (2.ábra)

2. ábra: A szegénység kockázatának kitétt nyugdíjasok aránya



Forrás: Eurostat (2022) EU-SILC felmérése alapján saját szerkesztés

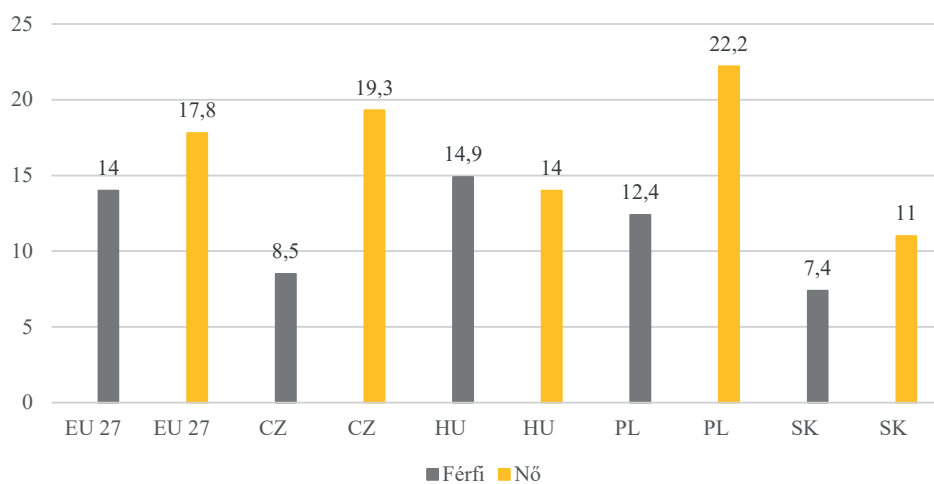


A nőkre gyakrabban jellemző, hogy munkával töltött életük során megszakítják kereső pályájukat, részmunkaidőben és alacsonyabb fizetésű munkakörökben dolgoznak, vagy végleg kivonulnak a munkaerőpiacról. Ennek következtében nyugdíjjogosultságuk gyakran jóval alacsonyabb, ami azt jelenti, hogy különösen a nők esetében megnő a szegénység kockázata idősebb korban. 2018-ban az 55-64 éves férfiak éves medián egyenértékű nettó jövedelme az EU-27-ben 3,6%-kal volt magasabb, mint az azonos korú nőké. A nemek közötti szakadék a 65 éves vagy annál idősebb idősök esetében még hangsúlyosabb volt, ahol a férfiak medián-jövedelme 11,4%-kal volt magasabb, mint a nőké. (Eurostat, 2022)

### Különösen a nők esetében megnő a szegénység kockázata idősebb korban.

A visegrádi országokban is többnyire hasonló ez a nemek közötti eltérés, egyedül Magyarországon nagyobb a szegénység kockázatának kitett időskorú férfi népesség. Megfigyelhető emellett, hogy Csehországban és Lengyelországban közel 10%-kal magasabb a nők kockázati kitettsége, mint a férfiaké. Szlovákiában a 2020-as adatok alapján az EU-átlaghoz hasonlóan kevesebb mint 4% a nemek közötti különbség. (3.ábra)

3. ábra: A szegénység kockázatának kitett nyugdíjasok aránya nemek szerinti bontásban



Forrás: Eurostat (2022) EU-SILC felmérése alapján saját szerkesztés

A nyugdíjaskorúak nem elegendő nyugdíjjövedelme sokszor arra ösztönözheti az idősebb korosztályt, hogy a nyugdíj mellett dolgozzanak a megfelelő életszínvonal vagy adott esetben megélhetés fenntartása érdekében. Az Eurostat adatai alapján 2019-ben

a 65 év feletti korosztályt illetően a visegrádi országok közül Csehországban (7,2%) volt a legmagasabb arányú az idősök foglalkoztatottsága, sőt ez meghaladta az uniós átlagot (9,6%) is. Lengyelországban valamivel kevesebb (5,5%), míg Magyarországon és Szlovákiában kicsit több, mint 4%-os arány volt megfigyelhető. (Eurostat, 2022)

Az időskori szegénység kockázata a nyugdíj-előtakarékossági termékek segítségével is szignifikánsan csökkenthető, hiszen megfelelő összegű rendszeres megtakarítással és időben elkezdve jelentős nyugdíjvagyon halmozható fel, mely akár egy összegben, akár járadék formájában hozzájárul a nyugdíjasévek anyagi biztonságához.

### Az időskori szegénység kockázata a nyugdíj-előtakarékossági termékek segítségével is szignifikánsan csökkenthető.

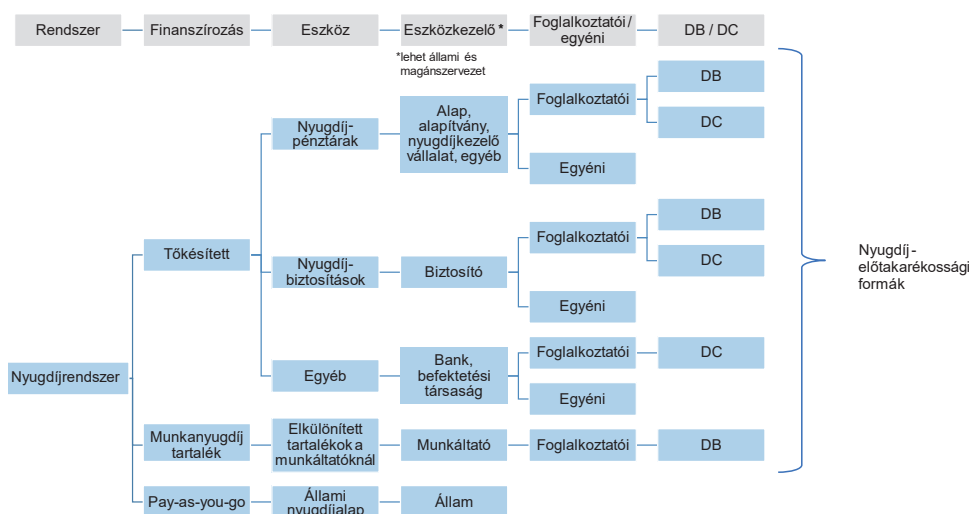
#### Nyugdíj-előtakarékossági formák a V4-eknél

Mindenekelőtt érdemes definiálni, hogy mit értünk nyugdíj-előtakarékosság alatt. Nincs könnyű dolgunk a definíció megadásakor, hiszen nemcsak a pontos terminológia hiányzik a szakirodalomból, hanem a négy ország összehasonlításakor részben eltérő előtakarékosági eszköztárral is találkozunk. A legtágabb értelemben nyugdíj-előtakarékosság alatt minden olyan hosszú távú, önkéntes vagy nem önkéntes megtakarítási formát érthetünk, mely az élet későbbi szakaszának anyagi biztonságát hivatott szolgálni, és amely nem az állami öregségi nyugdíjából (tehát nem az első nyugdíjpillérből) származik. Ebben az esetben a nyugdíj-előtakarékosság tartalmazza a klasszikus önkéntes megtakarítási termékeket, mint az önkéntes nyugdíjpénztárt és a nyugdíjbiztosítást, valamint a magánnyugdíjpénztárt. De tág értelemben belefér az életbiztosítás, az ingatlanbefektetés és valamennyi országspecifikus – akár kedvezményes adózású – nyugdíj-előtakarékossági forma (nyugdíjkötvény, speciális nyugdíjszámlák, stb.) is.

Írásunkban követjük az OECD (2020) „retirement savings plan” meghatározását, mint nyugdíj-előtakarékossági definíciót, mely minden pénzügyi eszközt tartalmaz, melyből hosszú távú kifizetések származnak. Ezek az eszközök lehetnek nyugdíjalapoknál, nyugdíjbiztosítási szerződéseknél, vagy más megtakarítási formákban. Így a második pillérként értelmezhető magánnyugdíjpénztári számlákat is a nyugdíj-előtakarékossági formák közé soroljuk, különös tekintettel arra, hogy a vizsgált négy országban nem evidens ennek jelenléte a nyugdíjtermékek között (Magyarországon és Lengyelországban a magánnyugdíjpénztári befizetések I. pillérbe történő átirányítása után igen alacsony lett ennek a nyugdíjcélú megtakarítási formának a penetrációja). Az OECD országok nyugdíjrendszereinek általános felépítését, ezen belül a nyugdíj-előtakarékossági formák OECD (2020) rendszerezését a 4. ábra mutatja be.



4. ábra: Az OECD országok nyugdíjrendszereinek általános felépítése



Forrás: OECD 2020 A.1. ábrája (51. oldal) alapján saját szerkesztés

2009 és 2019 között a legtöbb országban nőtt az egyéni nyugdíjcélú megtakarítások összege (ideértve a kötelező, vagyis a második pillér nyugdíjpénztári befizetéseit is), kivéve Magyarországon és Lengyelországban, ahol a második pillér foglalkoztatói nyugdíjalapjai 2011-ben, illetve 2014-ben átirányításra kerültek az állami pay-as-you-go rendszerbe (OECD, 2020). A 2. táblázatban a nyugdíj-előtakarékossági formák eszközértékének alakulását mutatjuk be a GDP százalékában.

2. táblázat: Összes nyugdíj-előtakarékossági eszköz értéke a GDP %-ában

| Ország                     | 2010  | 2015  | 2020  |
|----------------------------|-------|-------|-------|
| Magyarország               | 14,5% | 4,0%  | 5,6%  |
| Szlovákia                  | 7,2%  | 10,1% | 14,4% |
| Csehország                 | 5,8%  | 8,1%  | 9,5%  |
| Lengyelország              | 15,5% | 8,8%  | 7,9%  |
| EU-átlag (26) <sup>1</sup> | 25,5% | 29,6% | 37,7% |

Forrás: OECD 2020, 1.3. táblázata (13. oldal) alapján saját szerkesztés

Szlovákiában az elmúlt 10 évben megduplázódott a nyugdíj-előtakarékossági vagy a GDP-hez viszonyítva, míg Csehországban a növekedés mértéke nem volt ilyen jelentős. Ugyanakkor Magyarországon a magánnyugdíjpénztári befizetések 2011-es államosítása következtében drasztikusan lecsökkent előtakarékosági eszközállomány ismét növekedésnek indult. Lengyelországban nem volt trendszerű változás a vizsgált 10 éves periódusban, a 2014-es magánnyugdíjpénztári vagy a I. pillérbe történő átirányítása után már két hullámban csökkent és nőtt a befektetések részaránya. Általában megállapítható, hogy mind a négy visegrádi országban szignifikánsan elmarad a nyugdíj-előtakarékossági vagy a GDP %-ában mérve az európai átlagtól. Ugyanezt az összefüggést erősíti a 3. táblázat, melyben a lakosság összes pénzügyi eszköze mellett megmutatjuk a leggyakoribb eszközosztályokat is a 2020-as évben.

### Mind a négy visegrádi országban szignifikánsan elmarad a nyugdíj-előtakarékossági vagy a GDP %-ában mérve az európai átlagtól.

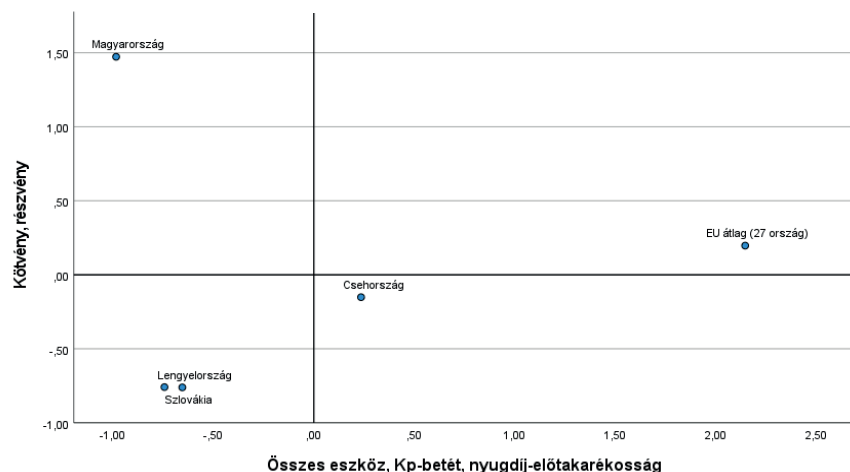
3. táblázat: A háztartások összes pénzügyi eszköze, készpénz- és bankbetétállománya, kötvény- és részvénybefektetése, valamint nyugdíj-előtakarékossági termékei a GDP %-ában (2020)

| Ország        | Összes pénzügyi eszköz | Készpénz és bankbetét | Kötvények | Részvények | Nyugdíj-előtakarékossági termékek |
|---------------|------------------------|-----------------------|-----------|------------|-----------------------------------|
| Magyarország  | 141,3%                 | 38,0%                 | 19,5%     | 58,7%      | 5,6%                              |
| Szlovákia     | 100,7%                 | 55,4%                 | 3,9%      | 18,6%      | 14,4%                             |
| Csehország    | 145,9%                 | 65,5%                 | 2,8%      | 58,4%      | 9,5%                              |
| Lengyelország | 109,9%                 | 55,9%                 | 0,5%      | 29,3%      | 7,9%                              |
| EU-átlag (27) | 236,9%                 | 75,9%                 | 4,0%      | 70,5%      | 37,7%                             |

Forrás: Eurostat és OECD adatok alapján saját szerkesztés

Első ránézésre mintha kétpólusú lenne a V4-ek háztartásainak megtakarítási hajlandósága és befektetési szokásai, így Szlovákia és Lengyelország képezi az egyik pólust, míg Magyarország és Csehország tőlük általában eltérő a vizsgált tényezők mentén. Ezt igyekeztünk ábrázolni a 5. ábrán, ahol sokdimenziós skálázással a 3. táblázat 5 változóját 2 dimenzióba tömörítettük a könnyebb áttekinthetőség érdekében, majd ezen két tömörített dimenzió mentén jelenítettük meg a V4-eket, illetve az EU-átlagot.

5. ábra: Háztartások pénzügyi eszközei a GDP %-ában (2020)



Forrás: Eurostat és OECD adatok alapján saját szerkesztés

Az ábra alapján már jól látható, hogy Szlovákia és Lengyelország jelentős hasonlóságot mutat a háztartások pénzügyi eszközei és azok különböző befektetési formái vonatkozásában, ugyanakkor Csehország és Magyarország nem tekinthető egy másik, homogén „pólusnak”. Csehország minden vizsgált változó mentén az átlag körül helyezkedik el, míg Magyarország jelentősen eltér attól.

A 4. ábrán bemutatott nyugdíj-előtakarékossági formák közül a Visegrádi négyeknél elérhetőket a 4. táblázat tartalmazza (mivel a négy ország nyugdíjrendszerének nem része a munkáltatók könyveiben tartott elkülönített munkanyugdíj („Book reserves” az OECD 2020 terminológiában), ezért erre nem térünk ki külön a táblázatban).

4. táblázat: Elérhető nyugdíj-előtakarékossági formák a V4 országokban

|               | Tőkésített       |    |        |                     |    |        |                |        |
|---------------|------------------|----|--------|---------------------|----|--------|----------------|--------|
|               | Nyugdíjpénztárak |    |        | Nyugdíjbiztosítások |    |        | Egyéb          |        |
|               | Foglalkoztatói   |    | Egyéni | Foglalkoztatói      |    | Egyéni | Foglalkoztatói | Egyéni |
|               | DB               | DC |        | DB                  | DC |        |                |        |
| Magyarország  |                  | ✓* | ✓      |                     |    | ✓      |                | ✓**    |
| Szlovákia     |                  |    | ✓      |                     |    |        |                |        |
| Csehország    |                  |    | ✓      |                     |    | ✓      |                |        |
| Lengyelország |                  | ✓* | ✓      |                     | ✓  | ✓      | ✓              | ✓      |

\* korlátozottan elérhető

\*\* NYESZ számla

Forrás: OECD 2020 Melléklet A A.1. táblázata (54. oldal) alapján saját szerkesztés

Az általános bevezető után vizsgáljuk meg a V4-ek nyugdíj-előtakarékossági formáit országonként, rámutatva a különbségekre és hasonlóságokra.

### 1. Magyarország

Magyarországon a kötelező magánnyugdíjpénztár 2011-es megszűnését követően a II. pillér szerepe marginálissá vált. A mintegy 3 millió tag 98%-a visszalépett az állami nyugdíjrendszerbe, így a 2011-ben működő 21 db magánnyugdíjpénztár taglétszáma akkor 100 ezer főre csökkent. A létszám az elmúlt 11 évben tovább zsugorodott, ma már csak mintegy 53 ezer fő tagot számlál a jelenleg működő négy pénztár (Deák, 2022).

Egyre hangsúlyosabbá válik ugyanakkor a III. pillér, az önkéntes nyugdíj megtakarítások szerepe. Hazánkban jelenleg három különböző – államilag támogatott – nyugdíjcélú öngondoskodási formáról beszélhetünk, ezek az önkéntes nyugdíjpénztárak, a nyugdíj-előtakarékossági számla (NYESZ-R) és a nyugdíjbiztosítás. A három öngondoskodási forma esetében hasonló, hogy a kifizetések kezdetét a nyugdíjkorhatár elérése jelenti, mindhárom esetén 20%-os állami adójóváírás igényelhető, bár ezek összegbeli maximuma különbözik. A 5. táblázatban az előtakarékosági termékek sajátosságait hasonlítottuk össze az MNB (2022b) alapján.

5. táblázat: A magyar nyugdíjcélú öngondoskodási termékek összehasonlító táblázata

|   | Önkéntes nyugdíjpénztár | NYESZ-számla                   | Nyugdíjbiztosítások        |                            |
|---|-------------------------|--------------------------------|----------------------------|----------------------------|
|   |                         |                                | Hagyományos életbiztosítás | Unit-linked életbiztosítás |
| A szolgáltatás nyújtója                                     | Pénztár                 | Bank / Befektetési szolgáltató | Biztosító                  |                            |
| Adókedvezmény mértéke <sup>2</sup>                          | 20%<br>max. 150e Ft     | 20%<br>max. 100e Ft            | 20%<br>max. 130e Ft        |                            |
| Maximális adókedvezmény eléréséhez szükséges éves befizetés | 750.000 Ft              | 500.000 Ft                     | 650.000 Ft                 |                            |
| Munkáltatói béren kívüli juttatásként igényelhető?          | igen                    | nem                            | nem                        |                            |
| Rendszeres fizetési kötelezettség mértéke                   | Általában 3-8.000 Ft/hó | nincs                          | nem                        |                            |

|  | Önkéntes nyugdíjpénztár | NYESZ-számla | Nyugdíjbiztosítások                                  |                            |
|--|-------------------------|--------------|--|----------------------------|
|  |                         |              | Hagyományos életbiztosítás                           | Unit-linked életbiztosítás |
| A megtakarított összeg átvihető másik intézménybe?   | igen                    | nem          | nem  |                            |
| Befektetési kockázat mértéke                         | közepes                 | magas        | alacsony   | közepes                    |
| Garantál kamatot/hozamot?                            | nem                     | nem          | igen   | nem                        |
| Ügyfél szükség- és befektetési szaktudásának mértéke | alacsony                | magas        | alacsony   | közepes                    |
| Egyedi eszközalap/portfólió választható?             | igen                    | igen         | nem  | igen                       |
| Haláleseti szolgáltatás                              | tőke + hozam            | tőke + hozam | tőke + hozam + biztosítási szolgáltatás <sup>3</sup> |                            |

Forrás: MNB (2022b)

Az önkéntes nyugdíjpénztári tagság rugalmas mértékű rendszeres befizetés mellett is elérhető, nem igényel magas szintű befektetési ismereteket, továbbá a pénztártag kockázatvállalási hajlandóságának és életkorának megfelelő portfóliók közül választhat. Amennyiben a pénztártag nem elégedett a szolgáltatással vagy a hozamokkal, akkor a megtakarításait – felszámított díj ellenében – másik pénztárba is átviheti.

A 2012. december 31-ig nyugdíjpénztárba belépett tagok esetén a nyugdíjkorhatár elérését követően adómentes a nyugdíjszolgáltatás. A 2012. december 31-ét követően pénztártaggá válók számára adómentes a nyugdíjszolgáltatás akkor, ha a tagsági jogviszony meghaladja a 10 évet, vagy a tag jogosultsága rokkanttá nyilvánítása alapján keletkezett.

Az önkéntes nyugdíjpénztár esetén a nyugdíjkorhatár elérését követően a biztosított az eltelt várakozási idő hosszától függetlenül jogosulttá válik a nyugdíjszolgáltatásra, mely egy összegben és járadék formájában (illetve ezek bármilyen részarányú vegyes kombinációjával) is megvalósulhat.

Az önkéntes nyugdíjpénztári szektor legfontosabb adatait az elmúlt 6 évre a 6. táblázat tartalmazza. Ebben az időszakban a piac átrendeződése, tisztulása volt megfigyelhető a csökkenő intézményszám alapján, ezzel párhuzamosan a taglétszám is folyamatosan csökkent. A csökkenés oka főként a természetes „fogyás”, tehát a tagok nyugdíjba vonulása, ugyanakkor

problémaként említendő, hogy a csökkenő számú – és idősödő – tagi állományt nem tudják a pénztárak fiatal belépőkkel pótolni. Már Gulyás (2016) is felhívta erre a problémára a figyelmet, ugyanakkor azt is kiemelte, hogy a tagi befizetés folyamatos növekedése arra enged következtetni, hogy a pénztári szolgáltatásokat igénybe vevők egyre fontosabbnak tartják a nyugdíjcélú befizetéseket, az időskorra történő tartalékolást.

### A csökkenő számú – és idősödő – tagi állományt nem tudják a pénztárak fiatal belépőkkel pótolni.

6. táblázat: Az önkéntes nyugdíjpénztári szektor legfontosabb adatai 2016-2021 között

|                                      | 2016  | 2017   | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  |
|--------------------------------------|-------|--------|-------|-------|-------|-------|
| Intézmények száma (db)               | 41    | 38     | 37    | 36    | 33    | 33    |
| Taglétszám (e fő), ebből:            | 1.138 | 1.138  | 1.134 | 1.111 | 1.106 | 1.105 |
| tagdíjat fizető                      | 52,7% | 50,7%  | 50,3% | 51,0% | 51,0% | 51,5% |
| Pénztári portfólió összesen (Mrd Ft) | 1.264 | 1.392  | 1.403 | 1.527 | 1.625 | 1.729 |
| Portfólió változása (év/előző év)    |       | +10,1% | +0,8% | +8,8% | +6,4% | +6,4% |
| Vagyonszerződés (e Ft)               | 1.096 | 1.206  | 1.219 | 1.357 | 1.453 | 1.547 |
| Tagdíjbefizetés (Mrd Ft)             | 96,1  | 105,6  | 117,7 | 101,0 | 104,0 | 121,0 |
| Adójóváírás (Mrd Ft)                 | N/A   | 9,7    | 10,9  | 12,0  | 17,0  | 17,0  |

Forrás: MNB (2018, 2019, 2020, 2021 és 2022b) alapján saját szerkesztés

A NYESZ (nyugdíj-előtakarékossági számla) vonatkozásában nem állnak rendelkezésre olyan részletes adatok, mint a másik két nyugdíj-előtakarékossági termék esetében, hiszen itt nincs kötelező adatszolgáltatás előírva a számlát vezető pénzüintézetek, befektetési szolgáltatók számára. Pandurics és Szalai (2017) tanulmánya alapján a 2014-ben és 2015-ben NYESZ számlára visszaigényelt adójóváírások alapján arra lehet következtetni, hogy ugyan a NYESZ-befizetők száma mindössze 8-9%-a éves szinten az önkéntes nyugdíjpénztári befizetők számának, ugyanakkor az egy főre jutó befizetésük lényegesen magasabb, 3-4-szerese az önkéntes pénztári befizetéseknek. Gulyás (2016) is hasonló következtetésre jut, azaz a NYESZ-R megtakarítási formát a tehetősebb és a befektetési függetlenséget kedvelő – vélhetően tudatosabb – réteg használja nyugdíjcélú megtakarításainak felhalmozásához.

A NYESZ esetén a számlanyitással egyidejűleg legalább 5.000 Ft befizetés szükséges, ezt követően nincs kötelezően befizetendő összeg, így a befizető a számla gyarapításához a saját megtakarítási hajlandóságára (és lehetőségeire) van utalva. A NYESZ számlán elhelyezett összeg befektetéséről az előtakarékoskodónak saját magának kell gondoskodnia, ezért ez tekinthető a legkockázatosabb befektetési formának. Bár elvileg több NYESZ számla is nyitható, a konstrukcióhoz kapcsolódó adóvisszatérítést csak a NYESZ-R számla után lehet igénybe venni. Egy magánszemély egy időben kizárólag egyetlen R-jelöléssel ellátott NYESZ számlával rendelkezhet, amely után igénybe vehető az adóvisszatérítés.

A NYESZ számláról a nyugdíjba vonulást követően adómentesen lehet hozzáférni a megtakarításhoz, amennyiben legalább 10 adóév eltelt a szerződéskötéstől (kivétel ez alól a 2013. január 1-jét megelőzően nyitott számla, mely esetében elegendő 3 év a szerződéskötéstől). Ha a NYESZ számlát a fenti időszak leteltét megelőzően szünteti meg az előtakarékoskodó, akkor a számlán elért hozamok adókötelesek, és a NYESZ-R számla alapján addig igénybe vett adókedvezmény összegét 20%-kal növelten kell visszafizetni.

Harmadik nyugdíj-előtakarékossági forma Magyarországon a 2014-ben bevezetett nyugdíjbiztosítás, melynek két elérhető formája a hagyományos életbiztosítás és a befektetési egységhez kötött (unit-linked) életbiztosítás. Valójában ezek a biztosítások olyan megtakarítással kombinált életbiztosítások, melyek lejáratá a – szerződés megkötésének időpontjában érvényes – hivatalos nyugdíjkorhatárhoz kötött, így nem új termékek, mindössze az adókedvezmény lehetőségével egészültek ki 2014. év elején. A 7. táblázatban ennek a nyugdíj-előtakarékossági formának a dinamikus bővülését mutatjuk be az elmúlt 6 évre. A növekedés lassulni látszik, ugyanakkor még mindig 10% feletti az éves bővülés.

7. táblázat: A nyugdíjbiztosítások díjbevételeinek változása (2016-2021)

|  | 2016 | 2017  | 2018  | 2019  | 2020  | 2021  |
|--|------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Nyugdíjbiztosítási díjbevétel (Mrd Ft) | 36   | 48    | 60    | 74    | 86    | 96    |
| A díjbevétel változása (év/előző év)   |      | 33,3% | 25,0% | 23,3% | 16,2% | 11,6% |

Forrás: MNB (2022b) alapján saját szerkesztés

A hagyományos életbiztosítás esetén a megtakarításokat a biztosító saját eszközeivel együtt fekteti be, ezért a biztosító is érdekelt abban, hogy a lehető legmagasabb hozamot érje el. A befektetésre a biztosító garantált hozamot ígér, és a garantált hozamon felüli hozam – szerződéstől függően – 80-90%-át a biztosító szintén jóváírja a megtakarításon. Mivel ezen biztosítások esetében a biztosító saját elvei alapján fekteti be a megtakarításokat, a befektetés kockázatát a biztosító viseli.

A unit-linked nyugdíjbiztosítás esetén a biztosító különböző eszközalapokat kínál. Ezek közül a befizető választhatja meg, hogy mely eszközalapokba és milyen arányban fekteti be megtakarításait. Az ilyen döntések meghozatalához a biztosítók az elérhető eszközalapokat minősítik attól függően, hogy az eszközalap mennyire kockázatos, illetve milyen hozamkilátással rendelkezik. A unit-linked nyugdíjbiztosítások nagyobb befektetési szabadságot biztosítanak és lehetővé teszik magasabb hozamok elérését, ugyanakkor a befektetés kockázatát a megtakarító viseli.

A szerződést nyugdíjba vonulásig ajánlott fenntartani, ebben az esetben adómentes a szolgáltatáson elért hozam. Előfordulhat azonban olyan élethelyzet, mely során átmeneti anyagi nehézség merül fel. Ilyen esetekre a biztosítók általában lehetőséget adnak a díjfizetés szüneteltetésére. A nyugdíjba vonulást megelőzően is hozzáférhet a biztosított a megtakarításaihoz, de ez az adókedvezmény 20%-kal növelten történő visszafizetését vonja maga után. A nyugdíjbiztosítási szolgáltatás a többi öngondoskodási terméktől eltérően a biztosított halála vagy egészségkárosodása esetén kiegészül további szolgáltatással is.

A fentiek alapján a III. pillér három önkéntes nyugdíj-előtakarékossági formája más-más célcsoportok számára jelenthet hosszú távú megtakarítási lehetőséget, az önkéntes nyugdíjpénztár alacsony kockázatú és minimális odafigyelést, tudatosságot igényel a befizető részéről, a NYESZ-R számla ennek éppen az ellenkezője, míg a nyugdíjbiztosítás egy drágább, de kiegészítő kockázatokat is lefedő megtakarítási forma lehet aktív és kevésbé aktív befektetési magatartású megtakarítók számára.

### A III. pillér három önkéntes nyugdíj-előtakarékossági formája más-más célcsoportok számára jelenthet hosszú távú megtakarítási lehetőséget.

#### 2. Szlovákia

A nyugdíj-előtakarékossági lehetőségek a szlovák nyugdíjrendszerben mind a II., mind a III. pillérben önkéntes jelleggel állnak a megtakarítók rendelkezésére. A II. pillér belépési szabályai több alkalommal változtak az elmúlt mintegy 15 évben:

- a 2005. január 1-jén első alkalommal munkapiacra lépők számára kötelező volt a magánnyugdíjpénztári belépés, a többi munkavállaló választhatott, hogy 2006. június 1-ig belép a II. pillérbe vagy marad kizárólag az állami rendszerben,
- 2008. január 1-től 2012. március 31-ig választható volt az új belépők számára a kevert rendszer,
- 2012. április 1-től automatikus beléptetés lépett érvénybe azzal, hogy 2 évben belül kiléphet a pénztárból a tag,
- 2013. január 1-től újra bevezették az önkéntes belépést az újonnan munkaerőpiacra lépők, illetve a 35 év alattiak számára (OECD, 2021c).



Ma tehát a II. pillér egy önkéntes, DC alapú nyugdíj-megtakarítási rendszer, amelyben a résztvevők pénzeszközeit a speciálisan erre a célra alapított kiegészítő nyugdíjalap-kezelő részvénytársaságok (PFMC, azaz Pension Fund Management Companies) kezelik. A PFMC-eket és nyugdíjalapjaikat a Szlovák Nemzeti Bank felügyeli és szabályozza, jelenleg öt szolgáltató működik a II. pillérben, melyek összesen 17 nyugdíjalapot kínálnak a tagjaik számára. 2019-ben még 6 szolgáltató alapjai voltak elérhetőek, de abban az évben összeolvadt az Aegon és az NN. A III. pillér a magyar önkéntes nyugdíjpénztáraknak felel meg, ezen a piacon négy SPFMC (Supplementary Pension Fund Management Companies) működik már hosszú évek óta.

A 8. táblázatban mutatjuk be a II. és III. pillér DC nyugdíjalapjai által kezelt vagyon alakulását az elmúlt években.

8. táblázat: A szlovák magán- és önkéntes nyugdíjpénztárak által kezelt vagyon alakulása 2017 és 2022 között<sup>4</sup>

| Nettó eszközérték (ezer EUR) | 2017      | 2018      | 2019      | 2020      | 2021       | 2022       |
|------------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|------------|------------|
| II. pillér                   | 6.742.404 | 7.278.880 | 8.043.550 | 8.916.277 | 10.699.020 | 11.798.195 |
| Változás (év / előző év)     |           | +7,96%    | +10,5%    | +10,85%   | +20,0%     | +10,27%    |
| III. pillér                  | 1.764.211 | 1.931.056 | 2.128.792 | 2.212.450 | 2.768.701  | 3.007.040  |
| Változás (év / előző év)     |           | +9,5%     | +10,2%    | +3,9%     | +25,1%     | +8,6%      |

Forrás: NBS (Národná Banka Slovenska) adatok alapján saját szerkesztés

A III. pillér a II. pillérnek mintegy 25%-a, bővülésük hasonló dinamikát mutat. Érdekes megfigyelni, hogy a 2020-as évben a III. pillér nettó eszközértékének növekedése lényegesen kisebb volt, mint az azt megelőző években, ennek oka valószínűleg a COVID miatt kialakult gazdasági bizonytalanságban és a hosszú távú megtakarítások átmeneti átcsoportosításában keresendő.

A II. pillérbe belépés esetén a munkavállaló és munkáltatója által fizetett teljes nyugdíjjárulékból 5,5% (2024-ig évente 0,25%ponttal emelkedik) kerül oda automatikusan. Mivel ez kötelező befizetésnek tekinthető, ezért nem kapcsolódik hozzá adókedvezmény. A munkavállaló a kötelezőn felül önkéntes befizetéseket is teljesíthet az egyéni nyugdíjszámlájára, azonban ezek után sem jár adókedvezmény.

Minden PFMC köteles legalább két nyugdíjalapot fenntartani, egy kötvény- és egy részvényalapút, illetve további opcionális (pl. index) alapokat is működtethet. A magyar

önkéntes nyugdíjpénztári portfóliókhoz hasonlóan a szlovák nyugdíjalap is portfóliókat kínál a tagjainak, ezek konzervatív (főként kötvény), kiegyensúlyozott (kötvény és részvény vegyesen), növekedési (főként részvény) és index portfóliók lehetnek. Befizetéseiket maximum két portfólióban tarthatják a tagok.

2015 óta a járadékfizetési szakaszban kétféle kifizetést szükséges kínálniuk a nyugdíjpénztáraknak, egyrészt programozott kifizetést (előre rögzített kifizetési terv szerint), másrészt örökjáradékot. A II. pillérből származó járadékok adó- és járulégmentesek, valamint örökölhetők.

A III. pillér nyugdíjalapjait az SPFMC társaságok tartják fenn, befizetni a munkáltatók és a munkavállalók is tudnak önkéntes alapon. A járulékok adóztatásakor eltérő elveket alkalmaznak a munkavállalók és munkaadók befizetett járulékaikra. Általában mindkét hozzájárulás levonható a jövedelemadókból, a munkavállalók számára azonban évi 180 euró felső határ van. Ezen összeg felett az egyéni nyugdíjszámlára befizetett megtakarítások után nem jár szja-kedvezmény. Figyelembe véve, hogy az átlagfizetés (2021-ben 1.210 euró), a munkavállalói hozzájárulások a bruttó átlagbér 1,24%-áig levonhatók az szja-ból (ez összevetve a hazánkban teljesíthető 1,4 millió forint összes adókedvezményre jogosító befizetéssel, igen alacsonynak mondható). A megtakarító legkorábban 55 éves korában jogosult a kiegészítő öregségi nyugdíjra, amennyiben teljesül, hogy a kiegészítő nyugdíj-megtakarítás minimális időszaka nem rövidebb tíz évnél. (Better Finance, 2020)

A kedvező adózású munkáltatói járulékok plafonja a munkavállaló havi fizetésének 6%-a, eddig a szintig költségként leírható az önkéntes nyugdíjalapba fizetett hozzájárulás.

Szlovákiában a III. pillér megtakarításai közé értik az életbiztosításokat is, de csak abban az értelemben, hogy – a nyugdíjkorhatár elérése után – a járadékfizetési időszakban adókedvezményeket kapcsolnak hozzá. Az életbiztosításra fizetett díjak nem részesülnek adókedvezményben.

A járadék-szakaszban három különböző kifizetési megoldás alkalmazható (a kiegészítő nyugdíj-előtakarékosságról szóló törvény szerint):

- egyösszegű: az SPFMC-n keresztül folyósítják, a felhalmozott megtakarítások legfeljebb 50%-áig;
- életjáradék: a biztosítótársaságon keresztül fizetik ki járadék formájában;
- annuitásos (járadékszerű): az SPFMC-n keresztül fizetik ki legalább 5 évig.

### A III. pillér szélesebb penetrációjának Szlovákiában két fő korlátja van.

Ahhoz, hogy az egyén a kifizetési szakaszba lépéskor kedvező adózást érvényesíthessen a III. pillérből származó nyugdíjkifizetéseire, három általános feltétel közül legalább egynek teljesülnie kell: a tag elérje a nyugdíjkorhatárt, jogosulttá váljon az állami öregségi nyugdíjra vagy a korai állami öregségi nyugdíjra. Az alapok hozamai minden esetben mentesek a jövedelemadó alól.

A III. pillér szélesebb penetrációjának Szlovákiában két fő korlátja van, melyek szorosan összefüggenek egymással. Az első probléma a gazdaságilag aktív népesség kismértékű lefedettsége, amely miatt a pillér nem tekinthető egyetemes nyugdíjpillérnek. Ennek a problémának a gyökere a magas díjakban keresendő, amelyek gyakorlatilag megakadályozzák a munkaadók és a munkavállalók nagyobb részvételét ebben a pillérben.

### 3. Csehország

Csehországban „egyszerű” dolga van a nyugdíj-előtakarékoskodóknak, hiszen az I. pillér szociális hálója mellett nincs II. pillér, így annak, aki nyugdíjas éveiről az állami járadék kiegészítéseként maga is akar gondoskodni, kizárólag a III. pillér önkéntes megtakarítási formáival kell tisztában lennie.

A magyar önkéntes pillérhez hasonlóan a cseh kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszer is bizonyos adókedvezményeket kínál a nyugdíj-előtakarékoskodást választók számára<sup>5</sup>, melyek mind munkavállalóként, mind munkáltatóként igénybe vehetők.

A kiegészítő nyugdíjalapot (DPS) kínáló nyugdíjpénztárak részvénytársaságok, amelyeket a Cseh Köztársaságban alapítottak a Kereskedelmi Törvénykönyv rendelkezései alapján, és céljuk a kiegészítő nyugdíjbiztosítás nyújtására korlátozódik. A nyugdíjpénztárak tagjaiknak egy nyugdíjprogramot biztosíthatnak, azonban miután a résztvevők csatlakoztak a rendszerhez, azután korlátlanul és költségmentesen portfóliót válthatnak. A nyugdíjpénztárakból leghamarabb 60 éves korban számíthat a pénztári tag járadékra, azzal, hogy az egyes nyugdíjpénztárak külön szabályozzák a járulékalapú évek minimális számát. Lehetőség van idő előtt kilépni a kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszerből, de az állami hozzájárulásra és az adókedvezményre szóló jog feltétele, hogy egy meghatározott ideig fennmaradjon a járulékfizetés. Általában a megtakarított pénz fel lehet venni egy összegben, vagy rendszeres járadékrészletek formájában is.

Magyarországhoz hasonlóan a cseh III. pillérben is elérhető az életbiztosítás formájú nyugdíjbiztosítás (PP), ahol az állam szintén adókedvezménnyel támogatja az előtakarékoskodást. A megtakarítás alapja a rendszeres havi befizetés. A 9. táblázat a cseh kiegészítő nyugdíjmegtakarítás és a nyugdíjbiztosítás alakulását mutatja az utóbbi néhány évben.

9. táblázat: Cseh kiegészítő nyugdíj-előtakarékosság alakulása 2016-2021

|   | 2016      | 2017      | 2018      | 2019      | 2020      | 2021      |
|---|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| III. pillér taglétszáma (fő)            | 4.536.063 | 4.467.154 | 4.450.960 | 4.455.638 | 4.424.017 | 4.440.770 |
| ebből: PP                               | 88,2%     | 83,0%     | 78,5%     | 74,7%     | 71,3%     | 67,3%     |
| DPS                                     | 11,8%     | 17,0%     | 21,5%     | 25,3%     | 28,7%     | 32,7%     |
| Átlagos havi járulék (CZK/fő)           | 620       | 645       | 702       | 741       | 770       | 796       |
| Portfólió változása (év/előző év)       |           | +10,1%    | +0,8%     | +8,8%     | +6,4%     | +6,4%     |
| Változás (év /előző év)                 |           | +4,0%     | +8,8%     | +5,6%     | +3,9%     | 3,4%      |
| (Átlagos havi állami támogatás (CZK/fő) | 127       | 125       | 134       | 139       | 144       | 146       |
| Változás (év / előző év)                |           | -1,6%     | +7,2%     | +3,7%     | +3,6%     | +1,4%     |

Forrás: Cseh Köztársaság Pénzügyminisztériumának adatai alapján saját szerkesztés

A taglétszám lassú csökkenését láthatjuk a hazánkban is megfigyelhető járuléknövekedési trenddel, tehát a tagok évről évre egyre magasabb havi befizetéssel biztosítják a nyugdíjas éveik anyagi biztonságát. A teljes lakosság mintegy 42%-a takarékoskodik az önkéntes pillérben, ez az aktív korú lakosságra (20-64 évesekre) vetítve több mint 71%-os penetrációt jelent. Érdekes még megfigyelni, hogy hazánkkal ellentétben a nyugdíjbiztosításnak van nagyobb súlya (taglétszámot tekintve) a III. pillérben, de ez az utóbbi években folyamatosan csökkent.

A kiegészítő nyugdíjbiztosítási rendszer a 2013-as nyugdíjreform során megváltozott, szigorodtak ugyanis a kiegészítő nyugdíjbiztosítás állami támogatásának szabályai. 2013-tól csak azok kapják meg, akik havonta legalább 300 koronát spórolnak meg, míg korábban elég volt havi 100 koronát megtakarítani a minimális állami támogatásban részesüléshez. Emellett az állami támogatás maximális összege havi 150-ról 230 (9 EUR) koronára nőtt, mely maximális összeg megszerzéséhez 500 (20 EUR) korona befizetésre van szükség. A befizetett járulékok levonhatók az adóalapból, melyből a maximális levonható összeg évi 24.000 CZK (980 EUR). A kiegészítő nyugdíjbiztosításhoz így egy személy évente akár 6.360 CZK-t (260 EUR-t) is kaphat az államtól

(adókedvezmény és állami hozzájárulás összege). A nyugdíj-megtakarítás örökölhető. (Pension Funds Online, 2021 és IOPS, 2018a)

## A teljes lakosság mintegy 42%-a takarékoskodik az önkéntes pillérben, ez az aktív korú lakosságra (20-64 évesekre) vetítve több mint 71%-os penetrációt jelent.

### 4. Lengyelország

2014-ben a lengyel II. pillér teljesen önkéntessé vált, és Magyarországhoz hasonlóan a felhalmozódott befizetések egy jelentős részét átirányították az NDC számlákra. Azok a befizetők, akik maradtak a lengyel magánnyugdíjpénztári rendszerben, továbbra is fizetnek járulékot megosztva az NDC és a II. pillér számlái között.

A lengyel nyugdíj-előtakarékossági termékek köre a legszélesebb a V4 országokban, erre utalt korábban a 4. táblázat is. A III. pillérben négy különböző előtakarékosági termékcsoporthoz érhető el:

- munkavállalói (foglalkozási) nyugdíjprogramok (PPE);
- egyéni nyugdíjszámlák (IKE);
- egyéni nyugdíj-előtakarékossági számlák (IKZE),
- alkalmazotti tőke tervek (PPK).

A munkavállalói nyugdíjprogramok (PPE) a munkáltatók által az alkalmazottaik számára szervezett tervek. Az egyéni eszközök elszámolása azután következik be, hogy a munkáltató megállapodik a munkavállalókkal a terv működési feltételeiről, aláírja a vagyonkezelésről szóló szerződést egy pénzügyi intézménnyel (vagy úgy dönt, hogy maga kezeli az eszközöket), és regisztrál egy programot a Pénzügyi Felügyeleti Bizottságnál. Az alapjárulékot (a munkavállaló fizetésének 7%-áig) a munkáltató finanszírozza, de a munkavállalónak ehhez kapcsolódóan személyi jövedelemadót kell fizetnie. A program résztvevői további járulékokat fizethetnek be, amelyeket levonnak a nettó fizetésükből. Éves plafon van a kiegészítő járulékra, amely az átlagbér 4,5-szerese (2020-ban 23 521,50 PLN, azaz kb. 5.000 EUR). Az ellátások nem adókötelesek, és átalányként vagy járadék formában fizethetők ki, miután a megtakarító eléri a 60. évet. Az egyéni eszközök 613 ezer alkalmazottat fednek le, ami Lengyelországban a dolgozó népességnek csupán 2,6%-át jelenti. A PPE legnépszerűbb formái a csoportos befektetési egységekhez kötött életbiztosítások és a befektetési alapok. Ez a két forma képviseli az ilyen módon befektetett eszközök 98,6%-át.

2004-ben vezették be az egyéni nyugdíjszámlát (IKE), mely pénzügyi intézményeknél (vagyonkezelő társaságok, életbiztosítók, brókercégek, bankok és nyugdíjtársaságok) elérhető. A magánszemély egyszerre csak egy nyugdíjszámlán gyűjthet pénzt, de a felhalmozási szakaszban szabadon megváltoztathatja az intézményt. A járulékokat a nettó

fizetésből finanszírozzák, az átlagbér háromszorosának felső határáig (15 681 PLN = 3 683,75 EUR - 2020-ban). Amikor a megtakarító eléri a 60. életévét (vagy 55. életévét, ha törvény szerint jogosult a korai nyugdíjazásra), a pénz átálányösszeg vagy járadék formában fizetik ki. 2019 végén csak 950 767 lengyel állampolgár rendelkezett egyéni nyugdíjszámlával (IKE), amely a dolgozó népesség 5,8% -át képviseli. Az IKE legnépszerűbb termékei életbiztosítási szerződések (unit-linked életbiztosítások) és befektetési alapok.

Az IKE rendszert egyéni nyugdíj-előtakarékossági számlákkal (IKZE) bővítették ki 2012-ben. Ezek a számlák az IKE-vel azonos formában elérhetők, de más járuléklafonok alkalmazandók, és az adókedvezmények más formája vonatkozik rájuk. A számlára befizetett díjak levonhatók a személyijövedelemadó-alapból. A járulékok és a hozamok szja-mentesek, emellett a juttatások kedvezményes adómértékkel rendelkeznek. Az IKZE-ben felhalmozott megtakarításokat egy összegben vagy járadék formában fizetik ki az egyénnek, miután a megtakarító betölti a 65. életévét. Az IKZE-hozzájárulások felső határa az átlagos bér 120% -a (2020-ban 6 272,40 PLN = 1 473,50 EUR). A lengyel dolgozó népességnek (2019) csak mintegy 4%-a tartozik ilyen típusú kiegészítő öregségi ellátásokba.

A lengyel nyugdíjtörvény szerint az IKE és az IZKE a következő formában működhet: unit-linked életbiztosítás; befektetési alap; értékpapírszámla brókercégnél; bankszámla (megtakarítási számla); vagy önkéntes nyugdíjalap.

A 2019-ben indult alkalmazotti tőkeprogramokat (PPK) szintén a munkáltatók szervezik, de automatikus beléptetési és előre meghatározott befizetési mechanizmusokat alkalmaznak. A munkavállalói hozzájárulás a bruttó fizetés 2-4%-át teszi ki. A munkáltató által finanszírozott minimális megfelelő hozzájárulás a bruttó fizetés 1,5%-a, de önkéntes alapon magasabb is lehet (legfeljebb 4%). Az egyének PPK-megtakarításra való ösztönzése érdekében az állami költségvetés felajánl 250 PLN kezdő befizetést (53 EUR) és rendszeres éves állami támogatást 240 PLN (51 EUR) összegben. A munkavállalói és munkáltatói járulékok ebben a megtakarítási formában szja-kötelesek, míg az állami támogatások továbbra is mentesek az adó alól. A megtakarítások egy összegben és járadékszerűen fizethetők ki, amikor a megtakarító eléri a 60. évet. Az egyösszegű kifizetés maximum a felhalmozott tőke 25%-áig teljesíthető kizárólag a megtakarító, házastársa vagy gyermeke súlyos betegsége esetén. A felhalmozott pénz kölcsönként is felvehető a számláról (a tőke 100%-áig) az egyedi kötelezettségvállalás finanszírozásához jelzalog felvételekor.

Lengyelország az OECD terminológia szerint „EET” adóztatást alkalmaz a nyugdíj-megtakarításokra, tehát a befizetések és a megtakarításon elért hozamok szja-mentesek, míg a járadékok adókötelesek (OECD, 2018).

A lengyelországi kiegészítő nyugdíjrendszerben kínált lehetőségek jelenleg nem hordozzák a nyugdíjtermékek kívánatos tulajdonságainak nagy részét (egyszerűség, érthetőség, átláthatóság, hatékonyság (a költségek és a befektetési eredmények szempontjából), megfelelő kockázatmegosztás, védelem a hosszú élettartam kockázata ellen, a rugalmasság és az adókedvezmények). Többségük nem egyszerű és nem érthető a megtakarítók számára. A piac nem átlátható, és nehéz megítélni a befektetések költséghatékonyságát. A legtöbb



termék (az inflációhoz indexált kötvényeken kívül) nem garantálja a felhalmozott tőke reálértékének megőrzését. Nem nyújtanak védelmet a hosszú élettartam kockázata ellen sem, mivel a harmadik pillér megtakarításait általában egy összegben fizetik ki. Előnyös tulajdonságként említendő ugyanakkor a rugalmasság a járulékok mértékének és a befektetési politikának az egyéni igényekhez való igazítása szempontjából. (Rutecka-Góra, 2019)

### A lengyelországi kiegészítő nyugdíjrendszerben kínált lehetőségek jelenleg nem hordozzák a nyugdíjtermékek kívánatos tulajdonságainak nagy részét.

A fent bemutatott nyugdíj-előtakarékossági formák szerepe a nyugdíjas évek megfelelő életszínvonalának biztosításához minden országban egyre hangsúlyosabbá válik. Ugyanakkor látható, hogy még az egymáshoz hasonló gazdasági fejlettségű Visegrádi négyek esetében is nagyon eltérő érettségi szinten vannak a kiegészítő nyugdíjjelemek, az adóvonatkozások és a lakosság megtakarítási hajlandósága, attitűdje igen különböző.

#### Összefoglalás

Tanulmányunkban arra vállalkoztunk, hogy összehasonlítsuk a visegrádi országok nyugdíjrendszereit, részletes képet adva a kötelező állami nyugdíjpillérről, majd kiegészítve azt a nyugdíj-előtakarékossági termékek bemutatásával. A négy ország újkori történelmük gazdasági és társadalmi eseményei alapján természetesen összehasonlítható csoportot alkot, így első pillantásra a nyugdíjrendszereik is hasonlóknak tűnhetnek. Az állami nyugdíjpillér Magyarországon és Csehországban PAYG DB rendszer, Szlovákiában pontrendszerrel egészül ki ugyanez, Lengyelországban pedig a közelmúltban az NDC rendszerre tértek át. A nyugdíj-előtakarékosság lehetőségeit illetően azonban már egészen heterogén képet mutat a négy ország. Magyarország, Szlovákia és Lengyelország nyugdíjreformja a klaszszikusnak mondható utat járta be a rendszerváltás után, jelentős államadósságuk miatt világbanki ajánlások szerint kétpilléressé alakították a nyugdíjrendszert, az állami DB pillér mellé létrehozták a tőkefedezeti II. pillért is. Csehország ugyanakkor – kiegyensúlyozott eladósodottsága miatt – kis kitérővel megmaradt az egypilléres nyugdíjrendszer mellett. A századforduló európai demográfiai trendjei ugyanakkor mind a négy vizsgált országban problémássá teszik az állami nyugdíjpillér fenntarthatóságát, így egyre hangsúlyosabbá válik a III. – teljesen önkéntes – pillér szerepe. Az öngondoskodás, nyugdíjtudatosság erősítése valamennyi vizsgált országban fontos szerephez jutott, de még korántsem lehetünk elégedettek az eredményekkel. Magyarországon az adókedvezményekkel ösztönzött előtakarékosági formák ugyan egyre népszerűbbek, de az egy főre vetített megtakarítási összeg még nem feltétlen biztosít kényelmes időskori megélhetést széles rétegek számára. Szlovákiában a II. pillér szabályainak gyakori változtatása, illetve a III. pillér magas költségintje és alacsony adóhatékonyasága miatt a nyugdíjcélú öngondoskodás nem

eléggé vonzó a lakosság számára. Csehországban kialakult és egyszerű megtakarítási lehetőségeket kínál a III. pillér, ugyanakkor Lengyelországban bonyolult és szétaprózott a nyugdíj-előtakarékossági rendszer.

Az állami nyugdíj elégségesége közvetetten mérhető az időskori szegénység alakulásában is. Eurostat adatok alapján megállapítottuk, hogy Lengyelországban az időskori szegénység kockázatának kitett nyugdíjasok növekvő száma mára meghaladja az EU-átlagot, Csehországban és Magyarországon ugyan átlag alatti ez az arány, de határozott növekvő trendet mutat. Szlovákia talán a leginkább kiegyensúlyozott e tekintetben, EU-átlag alatti szegénységi kockázattal és konstans – vagy nagyon enyhén növekvő – trenddel. A szegénységi kockázatok csökkentésének tehát mindenképpen teret adhat a nyugdíj-előtakarékosság ösztönzése, átláthatóbbá, közérthetőbbé tétele.

Önmagában egyetlen ország nyugdíjrendszerének részletes és közérthető leírása is nagy feladat, talán nem is találunk a négy ország tudományos pénzügyi szakirodalmában ilyen témájú aktuális írást. Cikkünkben igyekeztünk kitérni minden, nyugdíjrendszert érintő kérdésre, ugyanakkor vagy az adatok hiánya, vagy a terjedelmi korlátok miatt egyes résztemák nem teljes mélységükben kifejtettek. További kutatásaink során több statisztikai adat felhasználásával szeretnénk a III. pillér nyugdíj-előtakarékossági termékeit összevetni az egyes országokban, illetve egy primer kutatással összekötve az országok lakosságának ismereteit és attitűdjét felmérni az önkéntes nyugdíj-megtakarítások kapcsán.

## HIVATKOZÁSOK

<sup>1</sup>Az OECD adatok között nem szerepelt Ciprus, így 26 országra számoltuk az EU-átlagot.

<sup>2</sup>A három nyugdíj-előtakarékossági termékre összesen évente legfeljebb 280.000 Ft adójóváírás érvényesíthető.

<sup>3</sup>Fontos megjegyezni, hogy a járadékfizető időszakban történő elhalálozás esetén már nincs örökölhetőség, hiszen a járadékosok kockázatközösséget alkotnak (Barta, 2018).

<sup>4</sup>Az adatok minden év március 31-i állapotot mutatják.

<sup>5</sup>Az OECD (2018) felosztása szerint Magyarország és Csehország adózási szempontból azonosan kezeli a nyugdíj-előtakarékossági formákat, tehát mindkét országban a „TEE” (taxed-exempt-exempt) adóelvet alkalmazzák. Ennek megfelelően a nyugdíj-előtakarékossági befizetések szája kötelesek, míg az azokon elért hozam és a jogosultként felvett (egyösszegű és/vagy járadék formájú) kifizetések adómentesek.

## IRODALOMJEGYZÉK

- Barta Judit (2018): A nyugdíjbiztosítás szerepe és jellemzői a kiegészítő nyugdíjpillérben. *Biztosítás és Kockázat*, 5(1), pp. 42-49. <https://doi.org/10.18530/bk.2018.1.42> Letöltés: 2022.10.17.
- Better Finance (2020): Long-Term and Pension Savings – The Real Return (A Research Report by The European Federation of Investors and Financial Services Users)
- Bora Zsuzsanna (2014): Baby boom után nyugdíj boom? *Biztosítás és Kockázat*, 1(1), pp. 78-99.
- Deák Ferenc István (2022): Magánnyugdíjpénztár összefoglaló 2022, [www.nyugdijbiztositas.com](http://www.nyugdijbiztositas.com) Letöltés: 2022.10.17.
- Európai Bizottság (2021a): Foglalkoztatás, szociális ügyek és társadalmi befogadás: Magyarország - Öregségi Ellátások <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1113&langId=hu&intPageId=4581> Letöltés: 2022.10.17.
- European Commission (2021b): Employment, Social Affairs & Inclusion: Poland - Retirement pensions, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPageId=4726> Letöltés: 2022.10.17.
- European Commission (2021c): Employment, Social Affairs & Inclusion: Slovakia - Old-age Pension, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1127&langId=en&intPageId=4767>



- Eurostat (2022): Ageing Europe - statistics on pensions, income and expenditure, Ageing Europe - statistics on pensions, income and expenditure - Statistics Explained (europa.eu) Letöltés: 2022.10.17.
- Falilou Fall – Pail Cahu (2021): A simulation framework to project pension spending: The Czech pension system. OECD Economics Department Working Papers No. 1657.
- Gogola Jan – Vékás Péter (2020): Élettartam-kockázat Csehországban és Magyarországon, Biztosítás és Kockázat 7(3-4), pp. 14-27. <http://dx.doi.org/10.18530/BK.2020.3-4.14> Letöltés: 2022.10.17.
- Gulyás Attila (2016): Erdemes-e adókedvezménnyel ösztönözni a nyugdíj-megtakarításokat? Biztosítás és Kockázat, 3(1), pp. 70-99. <https://doi.org/10.18530/bk.2016.1.70> Letöltés: 2022.10.17.
- Harsányi Gyöngyi (2018): Befektetés és nyugdíj-előtakarékosság. Biztosítás és Kockázat, 5(1), pp. 50-61. <https://doi.org/10.18530/bk.2018.1.50> Letöltés: 2022.10.17.
- IOPS (International Organisation of Pension Supervisors) (2018a): IOPS Country Profile: Czech Republik, <http://www.iopsweb.org/resources/CzechRepublic-IOPSWebsite-Country-Profile-2018.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- IOPS (International Organisation of Pension Supervisors) (2018b): IOPS Country Profile: Poland, <http://www.iopsweb.org/resources/44873983.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Államkincstár (2019a): Szlovákia - öregségi nyugdíj. <https://nyugdijbiztositas.tcs.allamkincstar.gov.hu/m/2020/Missoc/oregsegi/Szlovakia.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Államkincstár (2019b): Csehország - öregségi nyugdíj. <https://nyugdijbiztositas.tcs.allamkincstar.gov.hu/m/2020/Missoc/oregsegi/Csehorszag.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Államkincstár (2019c): Lengyelország - öregségi nyugdíj. <https://nyugdijbiztositas.tcs.allamkincstar.gov.hu/m/2020/Missoc/oregsegi/Lengyelorszag.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Államkincstár: A nyugellátásra jogosító szolgálati idő <https://www.nyugdijbiztositas.tcs.allamkincstar.gov.hu/hu/ugyintezes/ugyintezesi-tajekoztatok/65-altalanos-tajekoztatok/2311-a-nyugellatasra-jogosito-szolgalati-id%25C> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2022a): Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati és fogyasztóvédelmi jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/kocka-zati-jelente-s-2022-hun-0825.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2022b): Az öngondoskodási termékek összehasonlító táblázata, <https://www.mnb.hu/fogyasztovedelem/nyugdij-celu-ongondoskodas> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2021): Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati és fogyasztóvédelmi jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2021-hun-0621.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2020): Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati és fogyasztóvédelmi jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2020.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2019): Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/kocka-zati-jelente-s-2019-hun-publikalható.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Magyar Nemzeti Bank (2018): Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2018-0613-vegleges.PDF> Letöltés: 2022.10.17.
- Németh András – Németh Petra – Vékás Péter (2020): Gyermekvállalás és nyugdíjak a visegrádi országokban = Childbearing and Pensions in the V4 Countries. Köz-gazdaság, 15. évf. 2. szám, pp. 120-129.
- Nyugdíjban.sk. (2018.11.20.). Öregségi nyugdíjak Szlovákiában. <https://nyugdijban.sk/2018/11/20/oregsegi-nyugdijak-szlovakiaiban/> Letöltés: 2022.10.17.
- Nyugdíjban.sk. (2020.01.08.). Mekkora a legmagasabb nyugdíjak Szlovákiában? <https://nyugdijban.sk/2020/01/08/mekkorak-a-legmagasabb-nyugdijak-szlovakiaiban/> Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2013): Pension at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. [http://dx.doi.org/10.1787/pension\\_glance-2013-en](http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2013-en) Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2015): Pension at a Glance 2015: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. [http://dx.doi.org/10.1787/pension\\_glance-2015-en](http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2015-en) Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2018): OECD Pensions Outlook 2018, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2020): Pension Markets in Focus, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2021a): Pension at a Glance 2021: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/ca401ebd-en> Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2021b): Pension at a Glance 2021: Country profiles – Hungary. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2021-country-profile-Hungary.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2021c): Pension at a Glance 2021: Country profiles – Slovak Republik. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2021-country-profile-Slovak-Republic.pdf>
- OECD (2021d): Pension at a Glance 2021: Country profiles – Czech Republik. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2021-country-profile-Czech-Republic.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- OECD (2021e): Pension at a Glance 2021: Country profiles – Poland. OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2021-country-profile-Poland.pdf> Letöltés: 2022.10.17.
- Pandurics Anett – Szalai Péter (2017): A második és harmadik nyugdíjpillér szerepe a magyar nyugdíjrendszerben. Pénzügyi Szemle, 2017(2), pp. 214-233.
- Pension Funds Online (2021): Pension System in Czech Republic. <https://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/czech-republic> Letöltés: 2022.10.17.
- Portfolió.hu (2021.01.21.): A lengyelek már a 14. havi nyugdíjnál járnak, <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210121/a-lengyelek-mar-a-14-havi-nyugdijnal-jarnak-466320> Letöltés: 2022.10.17.
- Joanna Rutecka-Góra (2019): Supplementary pension schemes: needs, possibilities and problems with evaluation from the perspective of an individual saver. Warsaw: Institute of Statistics and Demography, Warsaw School of Economics.
- Ujszo.com (2020.10.21.): A 13. nyugdíj összege legfeljebb 300 euró lesz, <https://ujso.com/kozelet/a-13-nyugdij-osszege-legfeljebb-300-euro-lesz> Letöltés: 2022.10.17.
- Vaskóvi Ágnes (2020): Fiatalok nyugdíjvárakozásai Magyarországon – kitekintéssel az OECD-országok lakosságának nyugdíjba vonulási és várható élettartam-trendjeire. In: Munkapiaci trendek – demográfiai és jóléti kihívások, szerk.: Cserhádi Ilona, Typotex, Budapest, pp. 50-68.